

Självrapporterade alkoholvanor i Sverige 2004–2021

CAN Rapport 213
Ulf Guttormsson

Förord

Monitormätningarna startades i juni år 2000. Sedan CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) övertog mätningarna 2013 har vi årligen publicerat rapporter om anskaffning och konsumtionsvanor för alkohol respektive tobak. Det övergripande syftet är att ge en bild av den totala alkohol- och tobaksförbrukningen i Sverige. Frågor om konsumtionsmönster har successivt införts i mätningarna, liksom frågor om tobak och nikotinprodukter, medan anskaffning av alkohol har mätts sedan starten.

Denna rapport syftar till att redovisa de självrapporterade alkoholvanornas utveckling över tid samt hur konsumtionen fördelar sig i olika befolkningsgrupper, något årets rapport fokuserar extra mycket på. Bland annat redovisas skillnader i alkoholvanor i relation till boenderegion, utbildningsnivå och utländsk bakgrund.

Rapporten har författats av Ulf Guttormsson. Martina Zetterqvist bidragit med synpunkter på innehållet och i de statistiska analyserna medan Anette Palmquist stått för korrekturläsning. Alkoholdelen i Monitormätningarna, liksom den här rapporten, har finansierats av Systembolaget.

CAN är ett nationellt kompetenscentrum som tar fram och sprider kunskap om alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar. Vi följer konsumtions- och skadeutvecklingen genom undersökningar och forskning. Myndigheter och organisationer använder kunskap från oss som underlag för beslut och insatser. Vi är en del av civilsamhället och i vår styrelse finns representanter för våra medlemsorganisationer. I styrelsen finns även olika myndigheter representerade.

Vi vill här passa på att tacka alla som har deltagit i frågeundersökningen eller på annat sätt bidragit till studiens genomförande under åren.

Stockholm, november 2022

Charlotta Rehnman Wigstad
Direktör CAN

Innehåll

1. Sammanfattning	4
2. Inledning och rapportupplägg.....	5
3. Resultat.....	7
Icke-konsumenter av alkohol	7
Alkoholkonsumenter	7
Alkoholkonsumtionens storlek.....	9
Mängd per dryckestillfälle	12
Högekonsumenter	13
Intensivkonsumenter.....	14
Riskkonsumenter	15
Alkoholdrycksval.....	16
Temporala variationer	17
Länsskillnader	20
Alkoholvanor och bakgrundsegenskaper	22
4. Avslutande diskussion	27
5. Referenser	28
Bilaga 1: Metod	30
Bilaga 2: Tabellbilaga, www.can.se	

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

ISBN: 978-91-7278-346-1 (pdf)

urn:nbn:se:can-2022-11 (pdf)

I. Sammanfattning

Jämfört med undersökningens startår 2004 har den självrapporterade årskonsumtionen sjunkit med cirka 23 procent 2021, räknat i liter ren alkohol. Denna nedgång har varit förhållandevis successiv under tidsperioden och är väl i linje med uppgifter om den faktiska förbrukningen. Framför allt är det männens konsumtion som har sjunkit. Trots detta dricker män fortfarande närapå dubbelt (87 procent) så stora volymer som kvinnor. För män består konsumtionen till över hälften (51 procent) av öl. För kvinnor är vin den dominerande drycken (67 procent av konsumtionen).

När utvecklingen i olika åldersgrupper analyseras syns tydliga konsumtionsminskningar för personer under 65 år, i synnerhet för 17–29-åringar och 30–49-åringar. Samtidigt har konsumtionen ökat med omkring 25 procent bland personer 65–84 år sedan 2004. Detta har sammantaget lett till att under senare år har skillnaden i konsumtionsvolym mellan åldersgrupperna varit den minsta i undersökningens historia.

Det bör poängteras att de personer som idag hör till de äldre grupperna inte har ökat sin konsumtion i takt med att de åldrats. Normalt sjunker konsumtionen för en person med stigande ålder. Förklaringen till att nivåerna är högre hos dagens äldre är i stället att dessa ersatt tidigare generationer med mindre omfattande alkoholvanor.

Inte bara ålders- och könsskillnaderna har minskat över tid. Utjämnings-tenden-ser syns även i regionala variationer. Detta beror inte minst på att konsumtionsvolymen sjunkit i de län där den tidigare var hög. Ett annat sätt att undersöka geografiska mönster är att dela in Sveriges kommuner efter folktäthet och närhet till centralorter (i så kallade SKR-regioner). Då framkommer att alkoholvanorna är signifikant mindre omfattande i mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner, i synnerhet i jämförelse med storstadskommuner.

I årets undersökning jämfördes alkoholvanorna även med avseende på utbildningsnivå och utländsk bakgrund. Då framkom att personer med utländsk bakgrund hade mindre omfattande alkoholvanor, liksom att personer med för-gymnasial utbildning åtminstone delvis hade mindre omfattande alkoholvanor jämfört med dem med eftergymnasial utbildning. Ovan beskrivna samband kvarstår vid kontroll för de övriga bakgrundsvariablerna, liksom med hänsyn tagen till kön och ålder.

Även om det skett utjämnings i dryckesmönstren sedan 2004, exempelvis sett till kön, ålder och boenderegion, så finns alltså fortfarande tydliga skillnader mellan dessa grupper, liksom för utbildningsnivå och utländsk bakgrund.

2. Inledning och rapportupplägg

Alkoholkonsumtionen medför en betydande kostnad för samhället (Jarl m.fl., 2008). För Sverige beräknades dessa kostnader uppgå till drygt 100 miljarder kronor under 2017 (Ramboll management consulting AB, 2019). Enligt skattningar från WHO är alkoholen en av de större bidragande orsakerna till den samlade sjukdomsördan i samhället (Lim m.fl., 2012; Agardh m.fl., 2016, WHO, 2018). En koppling mellan hur mycket en befolkning i genomsnitt dricker och hur omfattande de negativa konsekvenserna blir totalt har konstaterats (se t.ex. Norström, 2002, Stockwell m.fl., 2017 eller Norström & Ramstedt, 2018).

Mot bakgrund av detta följs konsumtionsutvecklingen i olika länder, bland annat via försäljningsstatistik. I Sverige följs alkoholanvändningen via Monitormätningarna. Det huvudsakliga syftet är att följa den totala alkoholkonsumtionen i landet, genom att beräkna anskaffningen av alkohol. Detta görs genom att fråga om oregistrerade källor (hemtillverkning, privatinförsel och smuggling) och till dessa addera de statistikförda källorna (systembolag, livsmedelsbutiker och restauranger). Skattningen av de oregistrerade källorna justeras för att kompensera för bortfall och underrapportering, vilket ofta förekommer i frågeundersökningar. De senaste resultaten återfinns i *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2001–2021* (Trolldal, 2022).

Utöver frågor om anskaffning av alkohol ställs även frågor om dryckesmönster och svaren på dessa utgör grunden för denna rapport. En stor fördel med frågeundersökningar är att de möjliggör redovisningar för olika grupper, något som försäljningsstatistiken inte tillåter. Samtidigt måste det finnas en medvetenhet om att det förekommer en underrapportering gällande den självdeklarerade konsumtionen. Utöver viktning (se bilaga 1) görs inga ytterligare justeringar i denna rapport gällande mätfel, till skillnad från den del av mätningarna där den totala konsumtionens (anskaffningens) omfattning beräknas.

Ända sedan starten har Monitormätningarna genomförts med hjälp av telefonintervjuer. Under 2019 infördes webbsvar via mobillänk som komplement. I samband med detta förfinades också viktningförfarandet. Tidigare vägdes skevheter i respondentsammansättningen efter kön, ålder och boenderegion. Numera omfattar vikten även utbildningsnivå och utländsk bakgrund. Den sammanvägda effekten av dessa metodförbättringar är att nivåerna på de uppmätta alkoholvanorna blir något högre jämfört med den tidigare metoden. Detta framgår om resultaten för 2019A (gamla metodiken) jämförs med de för 2019B (nya metodiken). Med den nya metodiken har täckningsgraden av de självrapporterade svaren mot den faktiska anskaffningen ökat från cirka 45 till 50 procent. Den nya metoden har sannolikt även lett till en viss ökning av svars-

frekvensen (tabell 1), även om denna också kan ha höjts på grund av ökad hemmavaro under pandemin. En utförlig beskrivning av detta utvecklingsarbete återfinns i metodbilagan i förra årets alkoholvaner rapport (Guttormsson, 2021). Vissa övriga metodrelaterade frågor återfinns även i Nyfjäll & Trolldal (2019) samt Källebring (2021).

Sammanfattningsvis är syftet med denna rapport att beskriva trender i dryckes-
esmonster i den svenska befolkningen och skillnader mellan olika grupper. Tabeller med sifferbeteckningar återfinns i publikationens separata Exceltabellbilaga på CAN:s hemsida. I denna bilaga framgår även vilka uppgifter som utgör indikatorer i Folkhälsomyndighetens uppföljning av konsumtionsutvecklingen i indikatorlabbet (www.andtuppfoljning.se/indikatorlabbet). I texten förekommer ett antal figurer och underlagen till dessa är hämtade ur tabellbilagan.

3. Resultat

Som nämnts är den självrapporterade konsumtionen lägre jämfört med den faktiska alkoholförbrukningen (anskaffningen). Detta förklaras av de mätfel som förekommer i samband med frågeundersökningar (bortfall, minnesfel, underrapportering). Dessa mätfel diskuteras närmare i metodkapitlet. Även om monitors alkoholskaffningsrapporter ger den korrekta bilden vad gäller totalförbrukningen i landet, så ger de självrapporterade uppgifterna i denna rapport ytterligare värdefull information då de kan relateras till olika undergrupper.

Resultatredovisningen inleds med en genomgång av hur stora andelar i befolkningen som dricker alkohol och hur ofta de gör det. Därefter presenteras årskonsumtionens storlek, andelen med hög-, intensiv- respektive riskkonsumtion samt olika alkoholdryckers andel av den totala konsumtionen. Detta görs framför allt för kön men även för åldersgrupper. Därefter följer redovisningar av regionala skillnader samt temporala variationer, det vill säga hur konsumtionen varierar mellan kalendermånader respektive veckodagar. Avslutningsvis görs en analys av alkoholvanorna med avseende på kommungruppstillhörighet, utbildningsnivå och utländsk bakgrund.

Icke-konsumenter av alkohol

År 2019 svarade 23 procent av respondenterna i undersökningen att de inte druckit någon alkohol under de senaste 30 dagarna före intervjun (tabell 2). Denna andel har i stort sett varit densamma sedan 2002¹. Metodutvecklingen 2019 ledde heller inte till någon resultatskillnad vad gäller andelen icke-konsumenter. Däremot ökade andelen till 25 procent under pandemiåren 2020–21.

Under hela perioden 2002–2021 har andelen icke-konsumenter varit högre bland kvinnor, även om könsskillnaderna minskat något över tid. I början av perioden skiljde ca 10 procentenheter mellan könen men sedan 2017 skiljer det endast cirka 5.

Alkoholkonsumenter

Andelen alkoholkonsumenter, det vill säga de som druckit alkohol senaste 30 dagarna, följer den motsatta utvecklingen jämfört med icke-konsumenterna och har således sjunkit med två procentenheter under pandemiåren 2020–21

---

1) Detta mått har funnits sedan 2002 medan övriga mått har 2004 som startår.

(tabell 3). År 2021 hade omkring 75 procent av respondenterna druckit alkohol under de senaste trettio dagarna före undersökningen.

Sedan 2000-talets början har andelen alkoholkonsumenter minskat bland personer under 50 år, i synnerhet i gruppen 17–29 år. Den enda grupp som uppvisat en ökning är 65–84 åringarna. Under senaste femårsperioden har tre fjärdedelar i den äldsta åldersgruppen uppgett sig vara alkoholkonsumenter, jämfört med knappt två tredjedelar den tidigaste femårsperioden. Till denna uppgång ska det adderas att före 2014 utgjordes den äldsta gruppen endast av 65–80-åringar. Tillförandet av 81–84-åringar innebar att gruppen utökades med personer med mera återhållsamma alkoholvanor. Trots denna förändring har alltså andelen konsumenter i den äldsta åldersgruppen aldrig varit högre än under senare år². Sammanfattningsvis kan det konstateras att åldersgrupperna numera ligger förhållandevis lika vad gäller förekomst av alkoholkonsumenter, och att detta beror på förändringar både bland de yngsta och de äldsta.

Enligt tabell 4 har knappt hälften av respondenterna konsumerat alkohol minst en gång i veckan under den senaste 30-dagarsperioden. Den nuvarande metoden medförde en viss nivå-sänkning och under 2021 svarade 45 procent att de druckit senaste veckan.

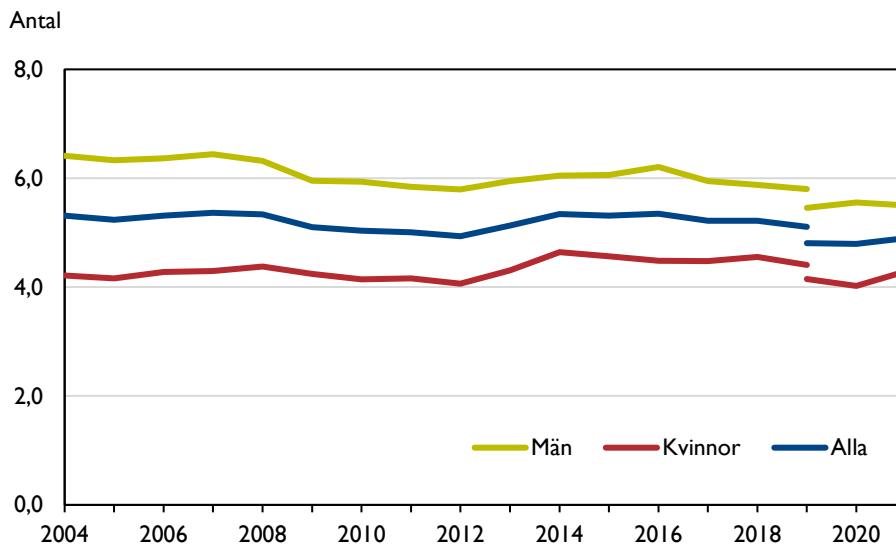
Antal dagar med alkoholkonsumtion under en 30-dagarsperiod uppgick år 2021 till i genomsnitt 4,9 (tabell 5). Perioden 2004–2019A låg antalet dagar omkring 5,2. Metodförändringen ledde till en viss minskning även för detta mått, men mellan 2019B och 2021 har i princip ingen förändring skett. Pandemin tycks således inte ha påverkat antal konsumtionstillfällen per månad.

Figur 1 visar att män dricker oftare än kvinnor men att gapet minskat något över tid. År 2021 drack den yngsta åldersgruppen minst ofta (3,5 gånger per månad) medan den äldsta drack närapå dubbelt så ofta (6,0 gånger). Personer 65–84 år dricker alltså oftast, följt av 50–64-åringarna (5,5 gånger per månad).

---

2) Om endast 65–80-åringar analyserats 2021, skulle andelen alkoholkonsumenter ha uppgått till 77 procent i stället för 75. Att 81–84-åringar tillförts undersökningen illustreras med tidsseriebrott mellan 2013 och 2014 i de figurer som redovisar åldersgrupper.

Figur 1. Genomsnittligt antal alkoholkonsumtionstillfällen under de senaste 30 dagarna i befolkningen 17–84 år, fördelat på kön. 2004–2021.

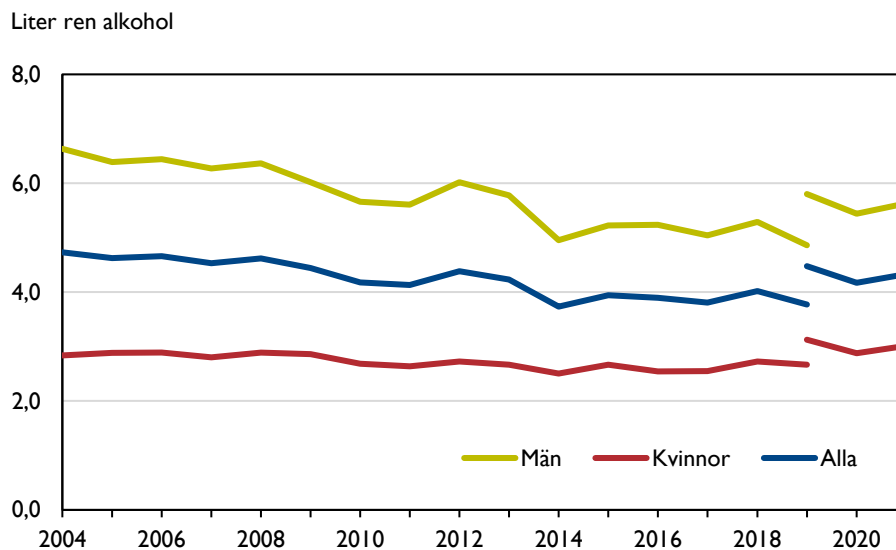
Alkoholkonsumtionens storlek

Respondenterna får uppge hur ofta och hur mycket de druckit av olika alkoholdrycker under den senaste 30-dagarsperioden. Detta räknas om till mängd ren alkohol per dryck. Dessa volymer summeras, multipliceras med 12 och anges i total årlig konsumtion av 100 % (ren) alkohol. Jämförbara data gällande konsumerade volymer finns tillgängliga sedan år 2004.

Till att börja med bör understrykas att metodförändringen 2019 medförde en relativt stor nivåhöjning för detta mått. Jämfört med 2019A uppmättes enligt tabell 6 och figur 2 den självrapporterade konsumtionen som 19 procent högre 2019B (3,8 jämfört med 4,5 liter). I jämförelse med 2004 hade befolkningens rapporterade årskonsumtion sjunkit med 20 procent fram till 2019A. Under pandemiåret 2020 inträffade ytterligare en nedgång i konsumtionsvolymen, med 7 procent jämfört med 2019B. År 2021 var minskningen endast 4 procent jämfört med 2019B och detta år uppgick den rapporterade årskonsumtionen i befolkningen 17–84 år till 4,3 liter ren alkohol³.

I praktiken innebär detta att befolkningens alkoholkonsumtion i grova drag varit på nedåtgående alltsedan 2004. Om hänsyn tas till effekten av metodförändringen 2019 så har konsumtionen sjunkit med cirka 23 procent mellan 2004 och 2021.

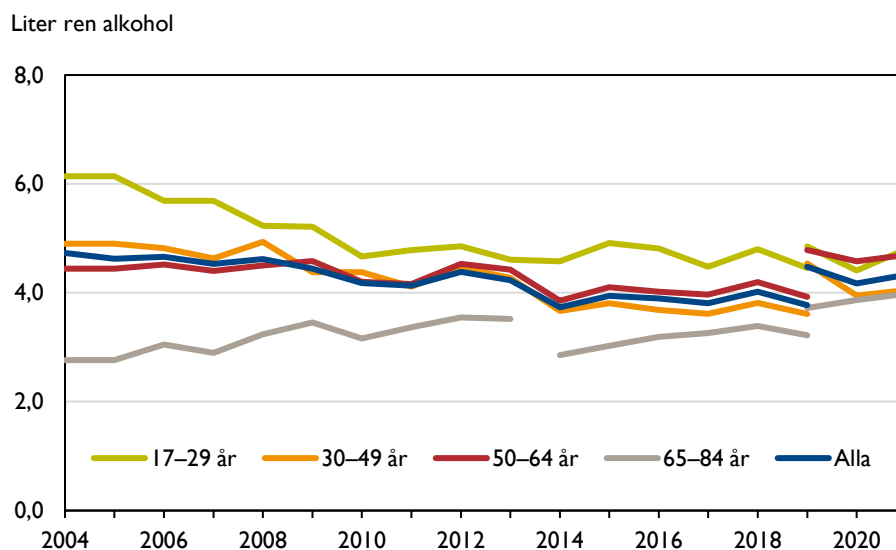
3) Förändringarna för den självrapporterade konsumtionen under pandemin överensstämmer tämligen väl jämfört med resultaten i monitormätningarnas skattningar av den totala alkoholanskaffningen (Trolldal, 2021).

Figur 2. Självrapporterad konsumtion i liter ren (100 %) alkohol per år i befolkningen 17–84 år, fördelat på kön. 2004–2021.

Som figuren visar står männen i princip för hela konsumtionsminskningen. Detta medför att kvinnornas andel av alkoholkonsumtionen har ökat över tid. År 2004 stod de för 30 procent av den totala förbrukningen och numer utgör denna andel 35 procent.

Figur 3 illustrerar att det har skett en utjämning av konsumtionsnivåerna mellan åldersgrupper över tid. Det beror dels på en uppgång i den äldsta gruppen, dels på nedgångar i de övriga tre, framför allt bland de yngsta (17–29 år). Åren 2020–21 var skillnaderna mellan åldersgrupperna de minsta i undersökningens historia.

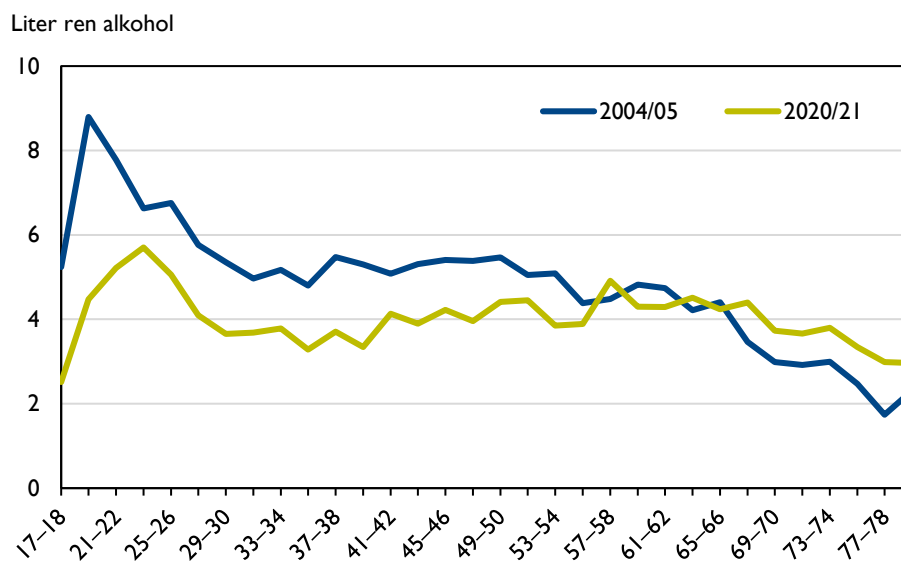
Figur 3. Självrapporterad konsumtion i liter ren (100 %) alkohol per år i befolkningen 17–84 år, fördelat på åldersgrupper. 2004–2021.

I tabell 7 redovisas motsvarande uppgifter om konsumtionens utveckling i åldersgrupper för män och kvinnor separerat, men med alkoholkonsumenter som bas. Trenderna förblir i grova drag desamma för olika grupper, men konsumtionsnivåerna hamnar självfallet på en högre nivå jämfört med när samtliga respondenter utgör basen (5,9 liter ren alkohol per alkoholkonsument jämfört med 4,3 liter för samtliga respondenter).

Konsumtionens åldersfördelning i två olika generationer

Ovan framgick att det skett stora förändringar av alkoholkonsumtionen sedan undersökningens start i de fyra redovisade åldersgrupperna. I följande avsnitt görs en mer detaljerad beskrivning av detta genom att titta på utvecklingen för tvåårsåldersgrupper⁴. Den blåa linjen i figur 4 visar hur konsumtionen fördelade sig efter ålder vid undersökningens början (2004/05), det vill säga för respondenter födda mellan 1924 och 1988⁵. Den gröna linjen (2020/21) visar läget 16 år senare, det vill säga för respondenter födda mellan 1940 och 2004⁶.

Figur 4. Självrapporterad konsumtion i liter ren (100 %) alkohol i befolkningen 17–80 år, fördelat på tvåårsåldersgrupper. 2004/05^{a)} och 2020/21.

a) Uppräknade resultat i proportion mot med den ökning 2019 års metodförbättring medförde.

⁴ Sammanslagningar av två undersökningsår har gjorts för att få ett underlag som är tillräckligt stort att fördela på tvåårsåldersgrupper

⁵ Eftersom metodförändringen 2019 medförde att alkoholvolymen uppmättes på en 19 procent högre nivå så har värdena från 2004/05 räknats upp i motsvarande grad i figuren, för att ge en mer rättvisande jämförelse.

⁶ De mellanliggande åren framgår av tabell 8, där även könsfördelningen finns redovisad för 2020/21.

Som framgår av figuren uppvisade de som deltog i studien 2004/05 ett åldersmässigt annorlunda konsumtionsmönster jämfört med de som deltog 202/21. Hos de förstnämnda syns en markant konsumtionstopp i 19–20-årsåldern, med en åtföljande nedgång, sedan en plåtå hos 30–50-åringarna och därefter en avtagande konsumtion med stigande ålder.

Även för tvärsnittet som deltog i studien 2020/21 avtog konsumtionsvolymen i äldre åldersgrupper. Dock inleddes denna nedgång först i 65-årsåldern, det vill säga cirka 15 år senare jämfört med tvärsnittet från 2004/05. Över lag är konsumtionsnivån också plattare i det senare befolkningstvärsnittet, inte minst eftersom de yngsta åldersgrupperna drack betydligt mindre i jämförelse med de från 2004/05. De ungas konsumtionstopp hade dessutom flyttats till 23–24-åringarna. Alkoholkonsumtionen tycks alltså inte längre utvecklas i tonåren på samma sätt som tidigare, utan snarare i unga 20-årsåldern.

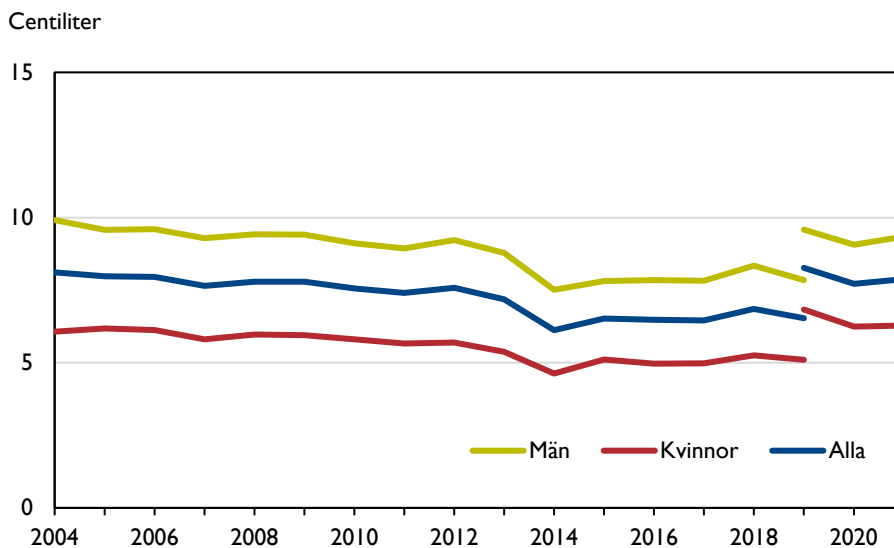
Figuren illustrerar således att det under denna tidsperiod har inträffat en utjämning av konsumtion sett till ålder, detta eftersom konvergerande förändringar har skett i båda ändarna av åldersintervallet. Idag dricker Sveriges befolkning alltså mera lika sett till ålder, jämfört med tidigare. Dock är det fortfarande så att 70-plussare dricker minst och 20-åringar dricker mest. I tabell 9 redovisas motsvarande resultat enbart för de som druckit de senaste 30 dagarna och trenderna är likartade de som beskrivits ovan.

Det bör framhållas att de personer som idag hör till de äldre grupperna inte har ökat sin konsumtion i takt med att de åldrats. Den främsta anledningen till att nivåerna är högre hos dagens äldre är att dessa ersatt tidigare generationer med mindre omfattande alkoholvanor (se Raninen, 2015). Generellt ökar alltså inte alkoholkonsumtionen vartefter personer åldras. Tvärtom är det typiska för en individ att konsumtionen avtar med stigande ålder (Andreasson, 2019).

Mängd per dryckestillfälle

År 2021 konsumerades i grova drag motsvarande 4 glas vin per dryckestillfälle, eller 7,7 centiliter ren alkohol (tabell 10). Detta kan förefalla som en relativt stor mängd. Det bör därför poängteras att detta är ett genomsnittsvärde för samtliga konsumenter, samtidigt som alkoholkonsumtionen är ojämnt fördelad i befolkningen. Exempelvis stod 14 procent av konsumenterna för halva förbrukningen 2021 (eller 10 procent relaterat till samtliga respondenter). En mindre grupp högkonsumenter drar alltså upp genomsnittet. Ett sätt att hantera att en relativt liten grupp påverkar medelvärdet är att i stället beakta mediankonsumtionen. Denna är följdriktigt lägre än genomsnittskonsumtionen och uppgick till 5,4 cl per dryckestillfälle 2021. Ett typiskt dryckestillfälle handlade alltså snarare om en mängd motsvarande lite mindre än 3 glas vin.

Män dricker mer än kvinnor per dryckestillfälle. Av figur 5 framgår att den genomsnittliga konsumtionsmängden har minskat för båda könen över tid, med hänsyn tagen till effekten av metodförändringen 2019. År 2021 var volymerna

Figur 5. Självrapporterad volym i centiliter ren (100 %) alkohol per konsumtionstillfälle bland alkoholkonsumenter i befolkningen 17–84 år, fördelat på kön. 2004–2021.

9,4 jämfört med 6,3 centiliter ren alkohol per tillfälle. Det är cirka 30 procent högre för männen, samtidigt som könsskillnaden var större i periodens början (uppåt 40 procent).

Högekonsumenter

I den här undersökningen definieras de som dricker över en viss mängd alkohol som högekonsumenter. För kvinnor handlar det om mer än 9 standardglas i veckan och för män är motsvarande mängd 14 glas (hur definitionen operationaliserats i Monitormätningarna framgår av bilaga 1). Detta mått följs bland annat i Folkhälsomyndighetens ANDT-indikatorlab⁷.

Drygt var tionde respondent i 2021 års mätning definierades som högekonsument (tabell 11). Detta gällde i högre grad för män än kvinnor (15 jämfört med 12 procent). Skillnaden mellan könen har dock minskat något över tid. På det stora hela har resultaten för detta mått varit förhållandevis oförändrat (med hänsyn tagen till att metodutvecklingen 2019 gjorde att även detta mått hamnade på en högre nivå jämfört med tidigare).

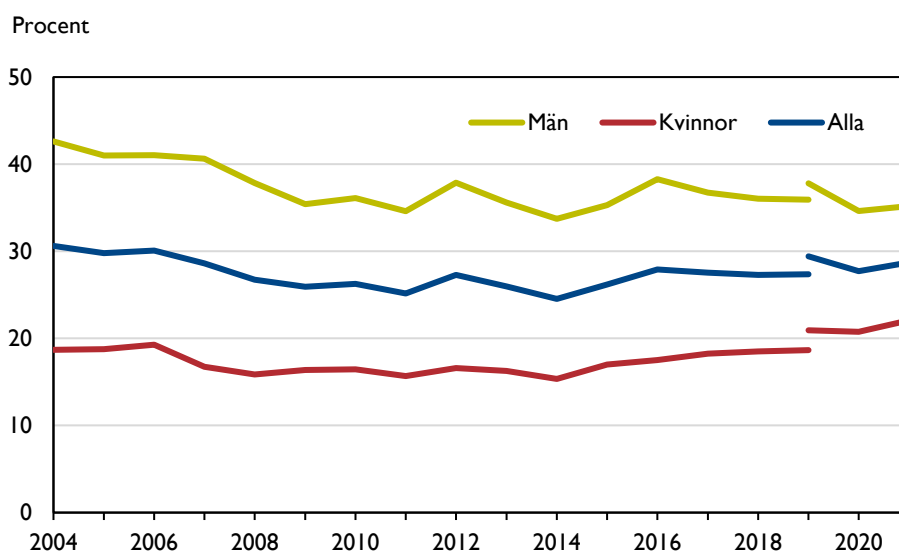
⁷ I andra studier förekommer det att dessa mängder i stället används som gränser för så kallad riskkonsumtion.

Intensivkonsumenter

Med intensivkonsumtion menas att vid ett och samma tillfälle dricka minst en flaska vin eller motsvarande mängd alkohol. Måttet avser att fånga konsumtionstillfällen där berusning antas ha förekommit. I denna rapport används uttrycket berusningskonsumtion synonymt med intensivkonsumtion.

Andelen 17–84-åringar som intensivkonsumerat minst en gång under de senaste 30 dagarna uppgick till 29 procent 2021 (figur 6 och tabell 12). Som figuren visar medförde metodbytet 2019 en nivåökning om två procentenheter, och med hänsyn till detta har en liten nedgång i intensivkonsumtionen inträffat. Även om könsskillnaderna minskat något över tid är beteendet alltså vanligtast bland män. Intensivkonsumtion förekommer oftast i den yngsta åldersgruppen och avtar med stigande ålder. Över tid har andelen under 50 år som intensivkonsumerat senaste 30 dagarna minskat, medan de 50 år och äldre har uppvisat ökning.

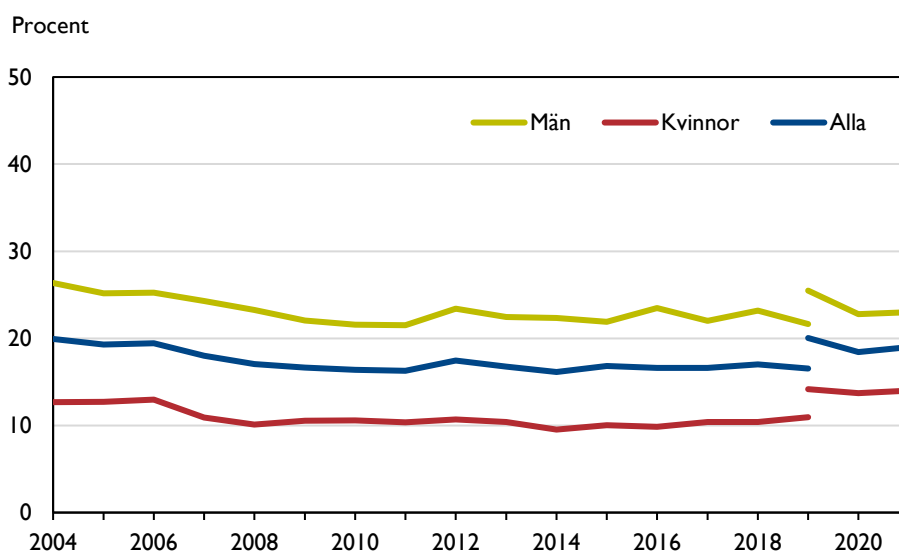
Ovan beskrivna skillnader för kön och åldersgrupper blir tydligare när andelen respondenter som intensivkonsumerat minst 1 gång per vecka studeras (tabell 13). Förändringar har skett över tid, inte minst sett till ålder. I början av perioden var veckovis intensivkonsumtion ungefär 10 gånger så vanligt bland de yngsta jämfört med de äldsta. Numera är skillnaden endast dubbelt så stor. Det ska dock nämnas att detta delvis kan vara en effekt av den nya metoden, vilken tycks ha lett till att i synnerhet de äldre rapporterar flera berusningstillfällen. Av tabell 14 framgår det genomsnittliga antalet intensivkonsumtionstillfällen per månad i befolkningen (0,9) och för detta mått är köns- respektive åldersmönstren ungefär desamma som för veckoberusning.

Figur 6. Andelen som intensivkonsumerat alkohol under de senaste 30 dagarna i befolkningen 17–84 år, fördelat på kön. 2004–2021.

Utvecklingen för hur berusningsorienterat män och kvinnor dricker framgår av figur 7 (tabell 15). Detta görs genom att relatera antalet intensivkonsumtionstillfällen till samtliga alkoholkonsumtionstillfällen. På så sätt framkommer andelen konsumtionstillfällen då intensivkonsumtion förekommit. Resultaten visar att inslaget av intensivkonsumtion har minskat något över tid, även om metodbytet 2019 innebar en nivåhöjning. År 2021 förekom intensivkonsumtion vid vart femte konsumtionstillfälle och detta beteende var som framgår av figuren vanligare bland män än kvinnor.

Figur 7. Andelen alkoholkonsumtionstillfällen som innefattat intensivkonsumtion i befolkningen 17–84 år, fördelat på kön. 2004–2021.

Riskkonsumenter

I Folkhälsomyndighetens ANDT-indikatorlabb följs, med Monitormätningarnas hjälp, utvecklingen av andelen ”riskkonsumenter”. Riskkonsumtion är inte en medicinsk diagnos, utan en riskfaktor för att bland annat utveckla ett skadligt bruk eller beroende. I den här studien utgör måttet riskkonsument en kombination av de ovan presenterade variablerna som mäter långsiktigt riskabel konsumtion (”högkonsumtion”), respektive mera kortsiktigt riskabel konsumtion (”intensivkonsumtion”). Detta fångar upp de respondenter som rapporterat att något av detta förekommit under de senaste 30 dagarna (veckovis vad gäller högkonsumtion).

Enligt tabell 16 var andelen riskkonsumenter 2021 högst bland 17–29-åringarna (43 procent) och lägst bland 65–84-åringarna (20 procent). Fler män än kvinnor fångas in av måttet (38 jämfört med 26 procent). Metoduppdateringen 2019 medförde att riskkonsumtionsmättet fick en nivåökning med 3 procentenheter. Även om metodförändringen försvårar jämförbarheten över tid kan en liten nedgång i riskkonsumtionen konstateras sedan 2004.

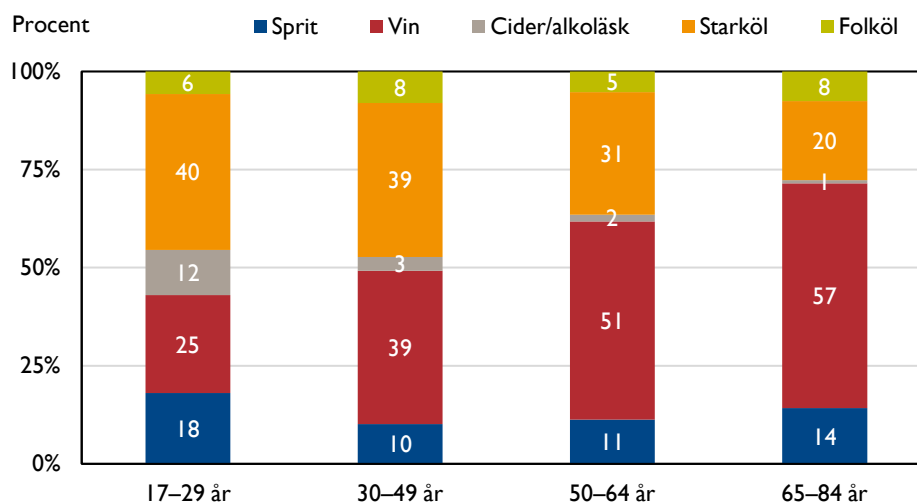
Alkoholdrycksval

I detta avsnitt visas bidraget från olika alkoholdrycker till totalkonsumtionen, uttryckt i ren (100 %) alkohol. Till att börja med kan det nämnas att fördelningen mellan olika dryckestyper i avsnittet är något annorlunda jämfört med Monitormätningarnas anskaffningsrapporter (jmf. Trolldal, 2022). Det beror på att olika drycker underrapporteras olika mycket. Störst är underrapporteringen för sprit och minst för vin. Denna redovisning är ändå motiverad i och med att gruppskillnader kan presenteras här. Dryckernas bidrag till den totala volymen konsumerad alkohol perioden 2004–2021 framgår av tabellerna 17–21.

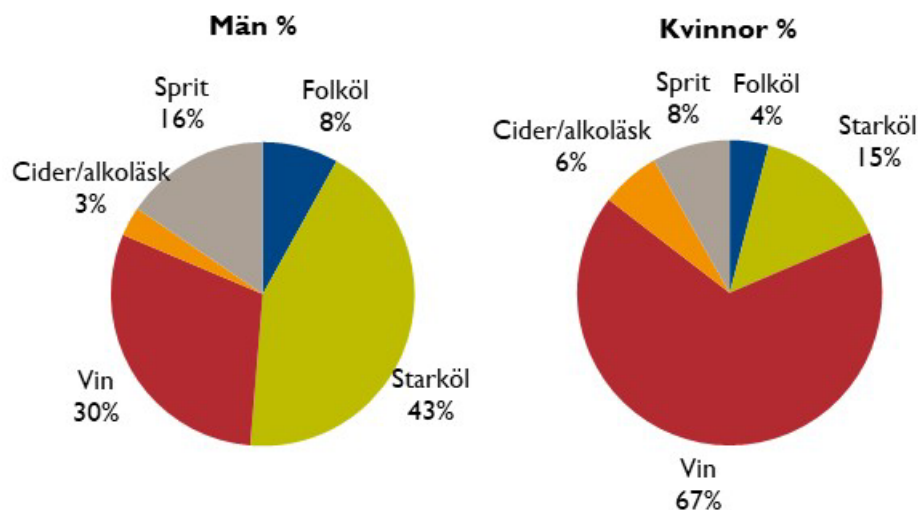
I figur 8 redovisas 2021 års dryckesfördelning efter åldersgrupp. Där framgår att för 17–29-åringar utgjorde starköl det enskilt största bidraget till deras totala konsumtion (38 procent). Bland de äldsta (65–84-åringarna) utgjorde vin det största inslaget (57 procent av konsumtionen). Vinets betydelse ökar successivt med åldern medan inslaget av öl minskar, dock först efter 50 års ålder.

Ålderskillnaderna är små vad gäller folkölets bidrag (omkring 7 procent), medan cider och alkoholisk främst dricks av de yngre. Även spritandelen är högst bland de yngsta och uppgick till ca 16 procent. Den yngsta åldersgruppen uppvisar totalt sett den största blandningen av dryckestyperna och den äldsta gruppen är den enda där en enskild dryck (vin) står för över hälften av den totala konsumtionen.

Det finns tydliga könsskillnader vad gäller dryckespreferens, vilket illustreras i figur 9 (tabellerna 17–21). Mest utmärkande för männen var att över hälften (51 procent) av konsumtionen härrörde från öl 2021 (räknat i ren alkohol). För kvinnor uppgick denna andel till 19 procent. Bland kvinnorna utgjorde å andra sidan vin två tredjedelar av konsumtionen medan motsvarande andel för männen endast var 30 procent.

Figur 8. Konsumtionsandelar av olika alkoholdrycker i liter ren (100 %) alkohol i befolkningen 17–84 år, fördelat på åldersgrupper. Procent. 2021.

Figur 9. Konsumtionsandelar av olika alkoholdrycker i liter ren (100 %) alkohol i befolkningen 17–84 år, fördelat på kön. Procent. 2021.

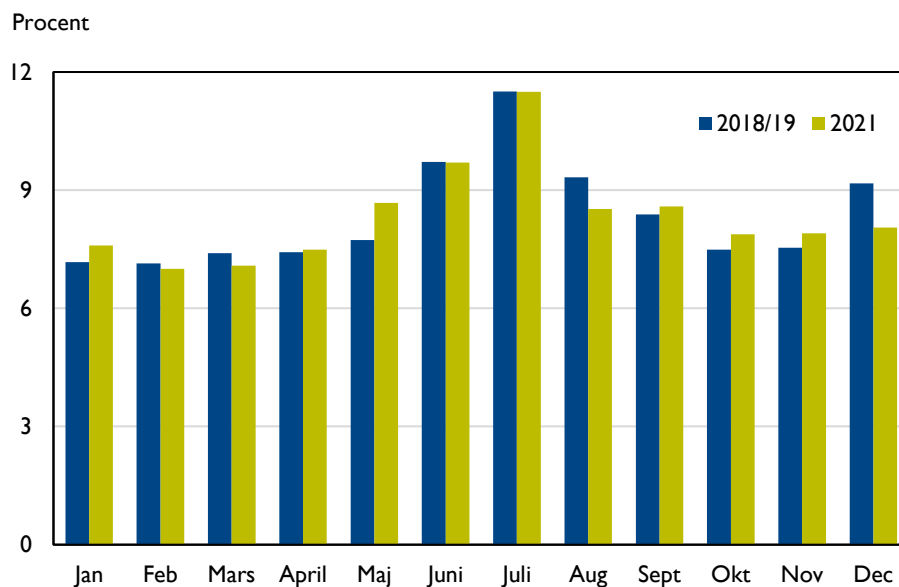
Temporala variationer

Det är känt att alkoholkonsumtion uppvisar variationer över tid. Att Monitor-mätningarna görs med månadsvisa urval och med frågor som rör de senaste 30 dagarna möjliggör månadsvisa redovisningar. Vidare genomförs intervjuerna under veckans samtliga dagar (med undantag för storhelger) och under 2018 ställdes frågan ”Drack du alkohol igår?”. Detta möjliggör en redovisning över hur konsumtionstillfällena fördelar sig över veckodagarna.

Månadsvariationer

Månadsvariationen för frekvenserna av alkohol- respektive berusningskonsumtion presenteras i tabell 22, dels för 2018/19⁸, dels för 2021, det vill säga före och under pandemin. Under sommarmånaderna juni–augusti svarar respondenterna att de dricker oftare, intensivkonsumerar oftare samt att de konsumerar större volymer. Detta gällde både innan och under pandemin, vilket visas av att de månadsvisa variationerna uppvisar signifikanta samband när 2018/19 och 2021 jämförs. Pandemin tycks alltså inte ha påverkat månadsmönstret i någon större grad.

⁸ Eftersom antalet som fick alkoholvanefrågorna var få 2018/19 är det nödvändigt att slå samma dessa år för att få ett tillräckligt stabilt underlag för månadsredovisning. Vidare bör det beaktas att dessa resultat är insamlade innan metodbytet, vilket påverkar jämförbarheten något.

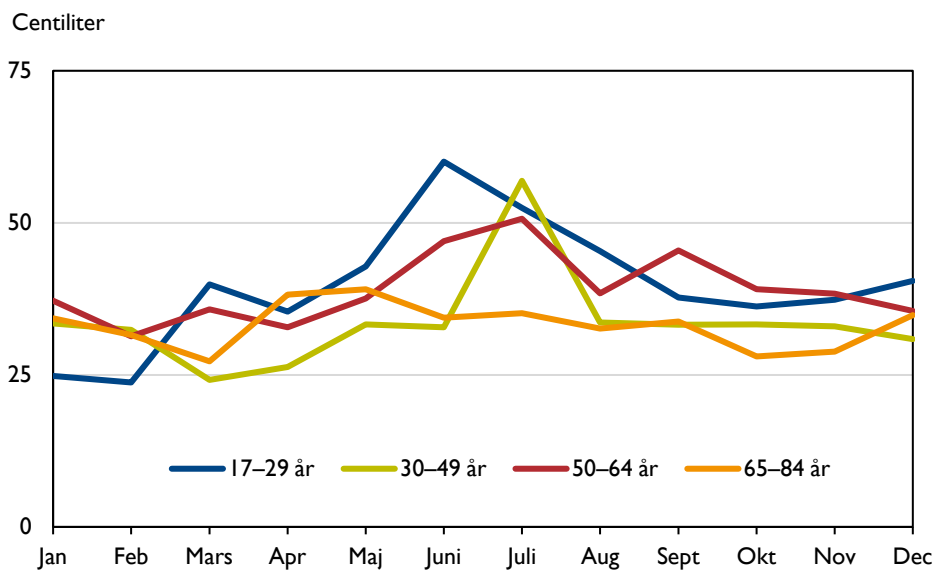

Figur 10. Den totala årskonsumtionen i ren alkohol, fördelad per månad. Procent. 2018/19 och 2021.

I figur 10 visas hur årskonsumtionen andelsmässigt fördelat sig månadsvis för perioden 2018/19 respektive år 2021. Den enda större avvikelser från det tidigare månadsmonstret är att en lägre andel av konsumtionen 2021 inträffade i december, jämfört med tidigare (8 jämfört 9 procent).

Att det finns skillnader i konsumtionens storlek mellan olika åldersgrupper har framgått tidigare i rapporten. I figur 11 (tabell 23) presenteras hur konsumtionen varierar månadsvis under 2021 för åldersgrupper. Personer under 64 år uppvisar en förhöjd konsumtion under sommaren. Den yngsta gruppen (17–29 år) avviker något från detta eftersom deras topp infaller i juni månad, medan de två andra åldersgrupperna snarare toppar i juli. Att de yngstas konsumtions-topp inträffar i juni torde hänga samman med att terminsavslutningar inträffar då.

Den äldsta åldersgruppen uppvisar ingen konsumtionsuppgång under sommaren. Detta torde sammanhänga med att denna åldersgrupp inte längre är yrkesverksam i någon större grad. Tidigare syntes dock en viss ökning också för den äldsta gruppen, möjligen har den uteblivit 2021 som en effekt av pandemin. Den yngsta gruppen är den som uppvisar störst variationen över året (högst standardavvikelse) och den äldsta det jämnaste dryckesmonstret.

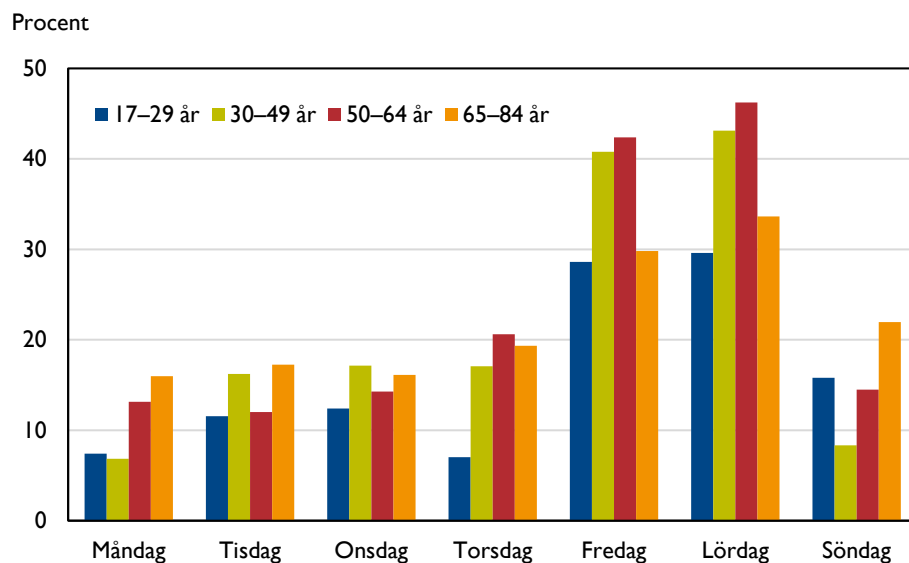
Figur 11. Självrapporterad konsumtion i cl ren (100 %) alkohol i befolkningen 17–84 år, fördelat på månader och åldersgrupper. 2021.

Veckovariationer

Alkoholkonsumtionen varierar tydligt under veckan. Under 2018 tillfrågades respondenterna om de druckit dagen före intervjun, vilket i genomsnitt 19 procent hade gjort. I tabell 24 redovisas hur andelarna som druckit respektive veckodag fördelar sig på kön och ålder.

Det framgår att alkoholkonsumtion var minst vanligt förekommande en måndag (vilket 11 procent svarade) men desto vanligare under en fredag eller lördag (36 resp. 39 procent). Veckomönstret var relativt likartat för båda könen. Alkoholkonsumtion var ungefär tre gånger så vanligt under en fredag eller lördag jämfört med en vardag. Den största könsskillnaden uppträdde på söndagar, då nästan dubbelt så många män som kvinnor hade druckit (19 resp. 10 procent).

I figur 12 visas veckokonsumtionen för olika åldersgrupper. Under fredagar och lördagar var det vanligast med alkoholkonsumtion bland 50–64-åringarna. Samtliga grupper hade en större återhållsamhet på vardagarna och en högre andel konsumenter på fredagar och lördagar. Det jämnaste konsumtionsmönstret över veckans dagar hade den äldsta gruppen. Det medför också att de låg över de övriga åldersgrupperna under tre av veckans dagar (måndag, tisdag och söndag). Även den yngsta åldersgruppen hade ett förhållandevis jämnt konsumtionsmönster och de unga hade den lägsta andelen konsumenter för samtliga veckodagar, utom söndagar och måndagar då 30–49-åringarna låg allra lägst.

Figur 12. Andelen som konsumerat alkohol per veckodag i befolkningen 17–84 år efter åldersgrupper. 2018.

Länsskillnader

Det är känt sedan tidigare att substansanvändning kan variera relativt mycket inom ett land. Hur alkoholvanorna fördelar sig länsvis, och hur detta förändrats jämfört med läget för 15 år sedan, redovisas i detta avsnitt. För att skapa ett statistiskt säkrare underlag har data från två år slagits samman i början respektive slutet av tidsperioden. Början av perioden utgörs av data från 2005/06⁹ och slutet av data från 2020/21. Som nämnts tidigare innebar metodförändringen att inte minst årskonsumtionen mäts på en högre nivå från 2019. Detta har dock mindre betydelse i detta avsnitt eftersom syftet främst är att illustrera relativa förändringar mellan olika län.

I tabell 25 jämförs skillnader mellan 2005/06 och 2020/21 för fyra alkoholvanemått: alkoholkonsumtion, dryckesfrekvens, årskonsumtion och intensivkonsumtion. Spridningen mellan länen för dessa fyra mått har i ett fall varit oförändrad och i tre fall minskat (se variationskoefficienten). Dryckesvanorna har således blivit mera likartade mellan länen under denna femtonårsperiod.

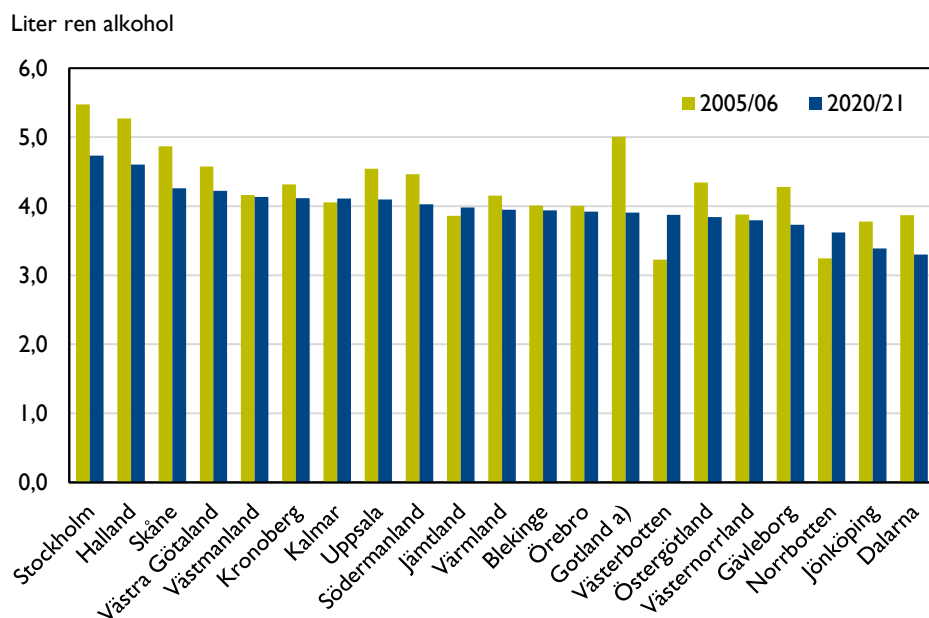
Samtidigt kvarstår i relativt hög grad sambanden mellan län med höga och låga resultat i periodens början respektive slut (se Pearson, tabell 25). Endast för intensivkonsumtionsmättet saknades bestående länssamband över tid. Jönköping och Norrbotten hör till de län som tämligen konsekvent uppvisar mindre

⁹ 2004/05 har inte kunnat användas eftersom data saknas oktober–december 2004. På riksnivå har dessa saknade värden imputerats (se metodbilagan) men på länsnivå skulle det vara en alltför osäker operation.

omfattande alkoholvanor vid de två undersökningstillfällena. Stockholm och Halland är å andra sidan två län där alkoholvanorna tenderar att vara mer omfattande.

I figur 13 redovisas årskonsumtionens länsvisa fördelning. Länen är rangordnade efter resultaten för 2020/21. I grova drag är rangordningen likartad den från 2005/06 (Pearson 0,73**) även om vissa förändringar har skett, inte minst för Gotland och Västerbotten. Det bör åter framhållas att nivåerna mellan de båda mättillfällena inte kan jämföras rakt av eftersom 2019 års metodförbättring medförde en nittonprocentig ökning av de uppmätta volymerna på riksnivån. Syftet med detta avsnitt var som nämdes inledningsvis att visa på relativa förändringar över tid, inte absoluta Resultaten visade alltså att skillnader i alkoholvanorna bestod, även om de mattats av under dessa 15 år.

Figur 13. Årskonsumtionen i liter ren (100%) alkohol, fördelat på län. 2005/06 och 2020/21.^{b)}

a) För Gotland har 2005/07 använts pga. liten befolkning/få svarande.

b) Värdena för 2005/06 är inte fullt jämförbara med de från 2020/21 eftersom metodbytet 2019 medförde en nittonprocentig ökning av de uppmätta volymerna på riksnivå.

Alkoholvanor och bakgrundsegenskaper

Eftersom vissa grupper är underrepresenterade bland de svarande i Monitor-mätningarna viktas det insamlade datamaterialet med avseende på demografiska egenskaper. Detta görs för att bättre spegla den aktuella undersökningspopulationens egenskaper. Förut viktades det insamlade materialet med avseende på kön, ålder och boenderegion (h-region). Detta är klassiska demografiska variabler med känd betydelse för alkoholvaneresultatens utseende. År 2019 utvecklades viktningsförfarandet och sedan dess ingår även utbildning och utländsk bakgrund, detta eftersom också sådana egenskaper kan påverka alkoholvanornas utseende. Utöver detta mäts numera boenderegion via SKR-grupp, i stället för h-region (eftersom SCB inte längre uppdaterar h-regionindelningen).

I följande avsnitt redovisas hur alkoholvanorna ser ut för de tre nya viktvariablerna (dvs. SKR-grupp, utbildning och utländsk bakgrund). För att spegla alkoholvanor har två av undersökningens mått valts ut; veckokonsument respektive högkonsument. Det första måttet visar andelen som druckit alkohol senaste veckan och det andra andelen högkonsumenter (se metodbilagan)¹⁰.

Alkoholvanorna redovisas könsuppdelade för de tre bakgrundsvariablerna. Endast 25–84-åringar ingår i analyserna eftersom utbildningsnivå utgör en av analysvariablerna och det är först i tjugofemårsåldern respondenterna bedöms ha haft möjlighet att fullfölja en högre utbildning. Vidare ingår endast respondenter med kompletta svar på de tre bakgrundsfrågorna respektive de två utfallsmåtten (14 996 personer)¹¹. Bastalen som ligger till grund för analyserna av de olika grupperna framgår av tabell 26.

Logistiska regressionsanalyser visar om skillnaderna mellan de olika grupperna är signifikanta, vilket i så fall markerats i figurerna. Som avslutning på detta avsnitt undersöks om de i figurerna redovisade skillnaderna eventuellt förklaras av de andra variablerna, och detta justeras då även för ålder, med hjälp av multipel logistisk regression.

Kommungrupper

Den första analysen undersöker hur alkoholvanorna ser ut i olika kommungrupper. Sveriges kommuner och regioner (SKR) tillämpar sedan 2017 en kommunindelning i nio grupper, med tre huvudgrupper. Denna indelning tar hänsyn till tätortsstorlek, närhet till större tätort, pendlingsmönster samt om besöksnäring är framträdande (Sveriges Kommuner och Landsting, 2016).

---

¹⁰ Detta mått är könsspecifikt, det vill säga har olika volymgränser för män respektive kvinnor.

¹¹ Jämförelser med hela materialet 17–84 år visar samma gruppskillnader, även om resultaten kan skilja någon eller några procentenheter.

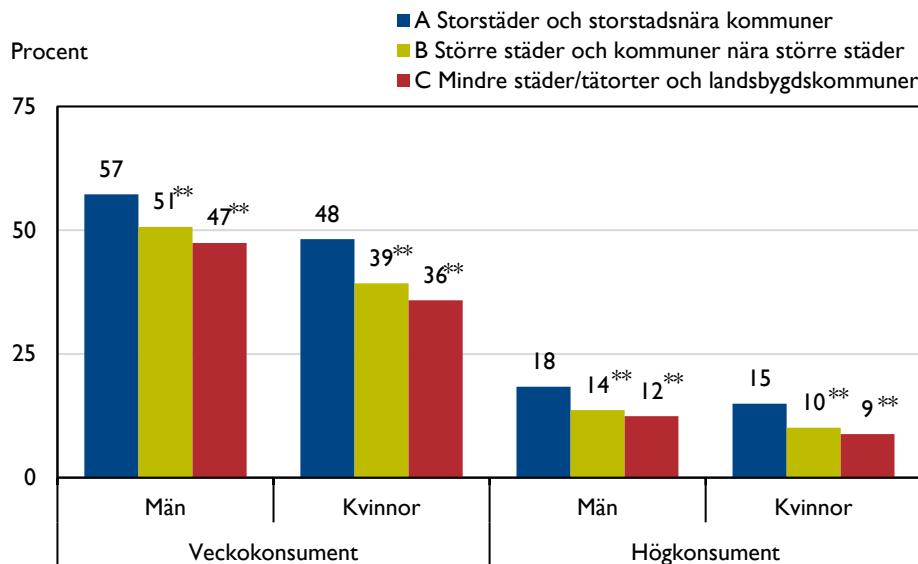

För att undersöka om vanorna skiljer sig åt mellan olika typer av kommuner redovisas alkoholvanorna i detta avsnitt uppdelade på de tre huvudgrupperna som används i viktningen:

- **Kommungrupp A** (storstäder och storstadsnära kommuner) [Referenskategori]
- **Kommungrupp B** (större städer och kommuner nära större städer)
- **Kommungrupp C** (mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner)

Av figur 14 framgår att boende i kommungrupp A genomgående uppvisar mer omfattande alkoholvanor jämfört med de två övriga kommungrupperna. Detta gällde båda könen, men framför allt för kvinnorna. Förekomsten av högkonsumtion bland kvinnor i kommungrupp A var exempelvis 1,7 gånger högre jämfört med kvinnor i kommungrupp C (15 jämfört med 9 procent). När det med hjälp av logistisk regression prövas om dessa skillnader är statistiskt signifikanta utgör grupp A referenskategori. Stjärnmarkeringarna i figuren visar att det är statistiskt säkerställt att vecko- och högkonsumtion var mindre vanligt förekommande för båda könen i kommungrupperna B respektive C, jämfört med kommungrupp A.

I tillägg till detta kan det nämnas att personer i kommungrupp C redovisade mera återhållsamma vanor jämfört med kommungrupp B, men att dessa skillnader var statistiskt signifikanta på en lägre nivå (femprocentnivån).

Figur 14. Alkoholvanor i befolkningen 25–84 år, efter kön och SKR-kommungrupp. Procent. 2021.

* $p < 0,05$ och ** $p < 0,01$.

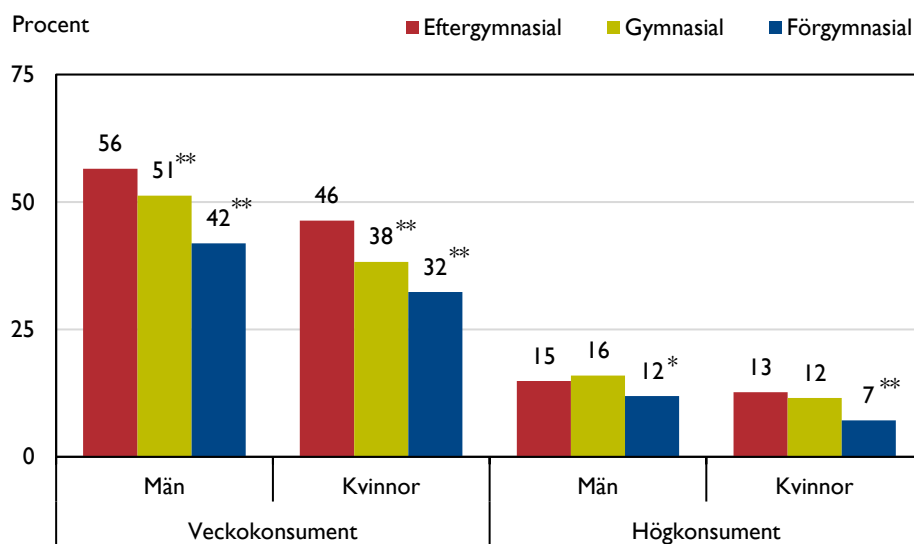
Utbildningsnivå

I detta avsnitt visas hur alkoholvanorna ser ut med avseende på utbildningsnivå. Respondenterna får uppge vilken utbildning som är den högsta de fullföljt utifrån 10 förbestämda svarsalternativ. Svaren har delats in i följande tre¹² utbildningsgrupper:

- **Förgymnasial** (folkskola, realskola, flickskola, grundskola)
- **Gymnasial** (fackskola/yrkesskola, folkhögskola, 2–4-årigt gymnasium)
- **Eftergymnasial** (yrkeshögskola, högskola/universitet) [Referenskategori]

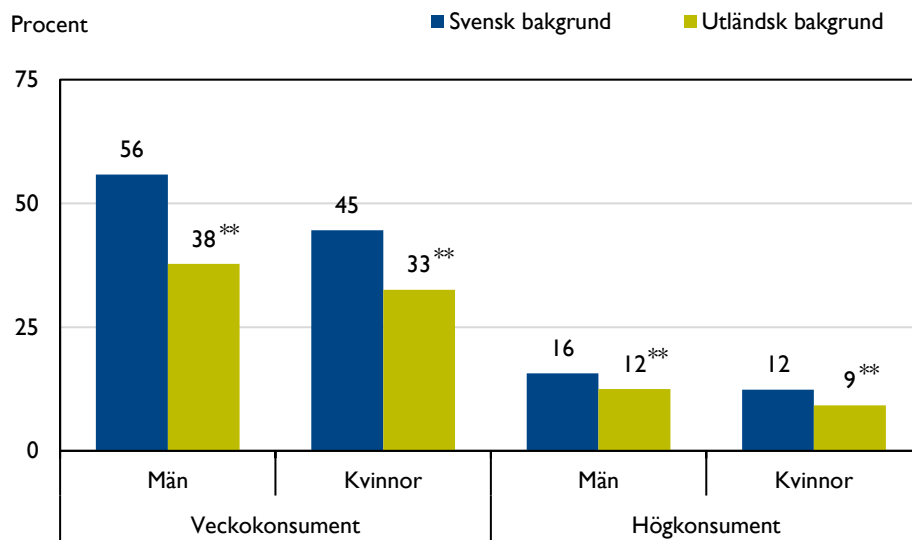
Figur 15 visar att bland såväl män som bland kvinnor var veckokonsumtion signifikant mindre vanlig hos personer med förgymnasial respektive gymnasial utbildning, i jämförelse med de som hade eftergymnasial utbildning (referenskategori).

För högkonsumtion var dock mönstret inte helt likartat. Där var det endast gruppen med förgymnasial utbildning som hade mindre omfattande vanor jämfört med eftergymnasial utbildning. Skillnaden var tydligast för kvinnor då förekomst av högkonsumtion var 1,8 gånger högre bland de med eftergymnasial utbildning jämfört med de med förgymnasial (13 respektive 7 procent). Personer med gymnasial utbildning uppvisade inga signifikanta skillnader jämfört med personer med eftergymnasial utbildning.

Figur 15. Alkoholvanor i befolkningen 25–84 år, efter kön och utbildningsnivå. Procent. 2021. * $p < 0,05$ och ** $p < 0,01$.

¹² I viktmatrisen används endast två grupper: eftergymnasial utbildning eller lägre. Detta beror på att antalet utfall behöver begränsas i viktmatrisen när många variabler ingår i denna.

Figur 16. Alkoholvanor i befolkningen 25–84 år, efter kön och bakgrund. Procent. 2021.
* $p < 0,05$ och ** $p < 0,01$.

Svensk eller utländsk bakgrund

I Monitormätningarna får respondenterna uppge om de är födda i Sverige eller inte, samt om deras mamma och pappa är det eller inte. För att närmare undersöka hur alkoholvanorna fördelar sig med avseende på födelseland har materialet delats in i två grupper, enligt SCB:s definition (SCB, 2002):

- **Svensk bakgrund** (inrikes född och minst en inrikes född förälder) [*Referenskategori*]
- **Utländsk bakgrund** (utrikes född eller två utrikes födda föräldrar)

Alkoholvanorna var signifikant mindre omfattande bland personer med utländsk bakgrund jämfört med dem med svensk bakgrund (referenskategori). Som framgår av figur 16 gäller detta förhållande för båda könen och för båda alkoholvanemåtten. I genomsnitt var förekomst av vecko- och högkonsumtion omkring 1,4 gånger högre bland svenskfödda.

Bakgrundsegenskapernas sammantagna betydelse

I följande avsnitt har multipla logistiska regressionsanalyser genomförts i syfte att simultant justera för övriga bakgrundsfaktorer, vilka skulle kunna tänkas förklara de samband som framkom i tidigare avsnitt där bakgrundsvariablerna analyserades var för sig. Med andra ord visas här bakgrundsvariablernas sammantagna betydelse för alkoholvanorna. Förutom boenderegion, utbildningsnivå och utländsk bakgrund inkluderas även de två andra demografiska variablerna som ingår i vikten i analyserna, det vill säga kön och ålder. Män och kvinnor särredovisas i tabellen medan inga egna resultat redovisas för kontrollvariabeln ålder.

Analysresultaten presenteras i tabell A och skattar sannolikheten (oddsen) att en person är vecko- eller högkonsument med hänsyn till de ovan nämnda bakgrundsvariablerna. Exempelvis talar tabellen om huruvida veckokonsumtion av alkohol skiljer sig signifikant för män i olika boenderegioner, när hänsyn samtidigt tas till skillnader i fördelningen avseende ålder, utbildningsnivå och huruvida de har svensk eller utländsk bakgrund.

Som framgår av tabellen var det signifikant mindre vanligt att vara såväl vecko- som högkonsument bland boende utanför storstadsregioner. Dessa samband framkom även i det tidigare, men kvarstår alltså efter kontroll för övriga bakgrundsvariabler. Detta gällde för båda könen. Exempelvis var det ungefär hälften så stor sannolikhet (odds) att vara högkonsument bland kvinnor i kommungrupp C jämfört med kommungrupp A (oddskvot 0,53). Detta var också den största iakttagna skillnaden sett till kommungruppstillhörighet.

Beträffande utbildningsnivå så var i synnerhet de med förgymnasial utbildning i lägre grad veckokonsumenter, och för kvinnornas del gällde detta även för högkonsumtion. Det senare sambandet syntes tidigare även för männen i de enskilda analyserna, men detta försvann alltså vid kontroll för de övriga bakgrundsegenskaperna i modellen.

I den enskilda analysen i det föregående framkom att personer med utländsk bakgrund hade mindre omfattande alkoholvanor, och detta samband stod sig vid kontroll för övriga bakgrundsvariabler. Av tabell A framgår exempelvis att det var omkring hälften så sannolikt att vara veckokonsument bland personer med utländsk bakgrund jämfört med dem med svensk.

Tabell A. Samband mellan olika bakgrundsvariabler och alkoholvanor i befolkningen 25–84 år, efter kön, justerat för ålder. 2021. Oddskvoter, multipel logistisk regression.

	Veckokonsument		Högkonsument	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Boenderegion				
- A Storstäder och storstadsnära kommuner (ref.)	1	1	1	1
- B Större städer och kommuner nära större städer	0,74**	0,68**	0,68**	0,63**
- C Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	0,62**	0,57**	0,60**	0,53**
Utbildningsnivå				
- Eftergymnasial (ref.)	1	1	1	1
- Gymnasial	0,80**	0,69**	1,15	0,94
- Förgymnasial	0,44**	0,43**	0,80	0,54**
Bakgrund				
- Svensk bakgrund (ref.)	1	1	1	1
- Utländsk bakgrund	0,44**	0,52**	0,72**	0,64**

4. Avslutande diskussion

Som framgick av denna studie hade personer med eftergymnasial utbildning respektive svensk bakgrund mer omfattande alkoholvanor. Nyligen publicerade Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (2022) en rapport om hur riskkonsumtion av alkohol fördelade sig i olika grupper i befolkningen 18 år och uppåt i Stockholms län under 2021. Även de fann en koppling till att personer med svensk bakgrund hade mer omfattande alkoholbruk samt ”riskbruk”. Stockholmsrapporten redovisade dessutom härkomst från Norden, övriga Europa och övriga världen. Samtliga dessa grupper hade lägre riskbruksnivåer jämfört med svenskfödda. Monitormätningarna kan inte svara på om detta gäller även på nationell nivå eftersom födelseland inte efterfrågas specifikt, men det förefaller inte osannolikt.

I undersökningen Vanor och konsekvenser från 2017 undersöktes sambandet mellan alkoholberoende och utländsk bakgrund i befolkningen 25–64 år (Landberg, Ramstedt och Sundin, 2018). Några skillnader mellan olika grupper kunde inte iaktas annat än för kvinnor som var födda i annat nordiskt land, vilka visade en svagt signifikant förhöjd sannolikhet för alkoholberoende i jämförelse med svenskfödda. Samma studie undersökte även samband mellan utbildningsnivå och alkoholberoende. Den enda signifikanta skillnaden var att män med grundskoleutbildning i högre grad var alkoholberoende, jämfört med övriga utbildningsgrupper. Att dessa resultat inte helt överensstämmer med monitormätningarnas kan bero på att åldersgrupperna, liksom alkoholmått, inte var desamma undersökningarna emellan.

Stockholmsundersökningen fann vidare att de med förgymnasial utbildning i minst omfattning var alkoholkonsumenter och de med eftergymnasial utbildning i störst utsträckning var alkoholkonsumenter, medan riskbruket var mer jämnt fördelat mellan utbildningsgrupperna. Dessa resultat (liksom måtten) var därmed mer i linje med de som framkommit i denna rapport. Det tycks med andra ord som att utbildningsdimensionen får olika effekt beroende på vilka åldersgrupper som undersöks och vilket utfallsmått för alkoholvanor som väljs.

Uppdateringen av metoden (från 2019B), med förfinad vikt och erbjudande om webbvarsningsmöjlighet, har inneburit kvalitetsförbättringar för mätningarna. Detta märks bland annat på att täckningsgraden av den självrapporterade alkoholkonsumtionen ökat i relation till den faktiska förbrukningen. Ytterligare en positiv förändring är att svarsfrekvensen har ökat, vilket kan vara en effekt av att en ny svarsväg adderats. Samtidigt kan svarsfrekvensen också ha stigit eftersom ökad hemmavaro under pandemin gjort att fler gått att nå, samt valt att delta. En sådan effekt har noterats i andra frågeundersökningar och det återstår att se hur svarsfrekvensen blir i kommande monitormätningar.

5. Referenser

Andreasson S, Chikritzhs T, Dangardt F, Holder H, Naimi T, Stockwell T (2019). *Alkoholen och samhället 2019: Alkohol och äldre*. Stockholm: Svenska Läkarsällskapet, Svensk sjuksköterskeförening, CERA & IOGT-NTO.

Agardh, E. m.fl. (2016). *Alcohol-attributed disease burden in four Nordic countries: a comparison using the Global Burden of Disease, Injuries and Risk Factors 2013 study*. *Addiction*, 2016, 111, 1806–1813.

Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (2022). *Stockholmarnas alkoholvanor*. Rapport 2022:12.

Guttormsson, U. (2021). *Befolkningens självrapporterade alkoholvanor 2004–2020*. Rapport 204. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning: Stockholm.

Guttormsson, U. (red.) 2020. *Skolelevers drogvänor 2020*. Rapport 197. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning: Stockholm.

Jarl, J., Johansson, P. & Eriksson, A. m.fl. (2008). *The societal cost of alcohol consumption: an estimation of the economic and human cost including health effects in Sweden, 2002*. *Eur J Health Econ* 9: 351–60.

Kühlhorn, E., Ramstedt, M., Hibell, B., Larsson, S. & Zetterberg, H.L. (1999). *Alkoholkonsumtionen i Sverige under 1990-talet*. Socialdepartementet, Stockholm.

Källebring, N. (2021). *Bortfall i Monitormätningarna – en bortfallsanalys med fokus på åren 2019–2020*. Rapport 201. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning: Stockholm.

Landberg J, Ramstedt M och Sundin E (2018). *Socioekonomiska skillnader i beroende och utsatthet för andras användning av alkohol, narkotika och tobak*. Rapport 176. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning: Stockholm.

Leifman, H. & Trolldal, B. (2002). *Svenskens alkoholkonsumtion i början av 2000-talet med betoning på 2001*. Forskningsrapport nr 3, reviderad version. Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD), Stockholms universitet.

Lim, S.S., Vos, T. & Flaxman, A.D. m.fl. (2012). *A comparative risk assessment of burden of disease and injury attributable to 67 risk factors and risk factor clusters in 21 regions, 1990–2010: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2010*. *Lancet* 380: 2224–60.

Norström, T. & Ramstedt, M. (2018). *The link between per capita alcohol consumption and alcoholrelated harm in Sweden, 1987–2015*. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs* 79(4): 578–584.

Norström, T. (red.) (2002). *Alcohol in postwar Europe. Consumption, drinking patterns, consequences and policy responses in 15 European countries*. National Institute of Public Health: Stockholm.

Nyfjäll, M. & Trolldal, B. (2019). *Estimating total alcohol consumption in the Monitor survey – a technical description of the estimation method*. Rapport 182. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning: Stockholm.

Raninen J (2015). *Drinking behaviors of large groups: studies disentangling population drinking in Sweden*. Stockholm: Dissertation, Karolinska Institutet, the department of clinical neuroscience.

Ramboll management consulting AB (2019). *Alkoholens samhällsekonomiska konsekvenser – en beskrivande samhällsekonomisk studie*. Stockholm: Ramboll.

SCB (2002). *MIS, Personer med utländsk bakgrund, Riktlinjer för redovisning i statistiken*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Stockwell, T. m.fl. (2017). *What are the public health and safety benefits of the Swedish government alcohol monopoly?: A report commissioned by Systembolaget, the Swedish government-owned retail alcohol monopoly*. Centre for Addiction Research of BC, University of Victoria, Victoria, BC, Canada.

Sveriges Kommuner och Landsting, SKL (2016). *Kommungruppsindelning 2017 – Omarbetning av Sveriges kommuner och landstings kommungruppsindelning*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Trolldal, B. (2022). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2001–2021*. Rapport 212. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning: Stockholm.

WHO (2018). *Global status report on alcohol and health 2018*. Geneva: World Health Organization; 2018. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

Bilaga I: Metod

Inledning

Monitormätningarnas alkoholfrågor har två huvudsyften. Det primära är att beräkna landets totala alkoholkonsumtion. Detta görs genom att addera uppgifter om den oregistrerade alkoholanskaffningen till den registrerade. Medan uppgifter om den registrerade delen finns publicerade, fångas oregistrerad anskaffning upp genom frågor i Monitormätningarna. Eftersom respondenter generellt sett underrapporterar frågor om alkoholanskaffning, tillämpas olika former av kalibreringar och uppräkningskorrigeringar när den totala anskaffningen ska beräknas med detta delunderlag. Resultat och metodik från anskaffningsdelen av mätningarna hittas i Trolldal (2022). En teknisk beskrivning av hur dessa beräkningar genomförs finns i Nyfjäll & Trolldal (2019). Anskaffningsresultaten, som till stor del bygger på aggregerad statistik, är ej möjliga att redovisas för olika undergrupper.

Ett annat syfte med alkoholfrågorna i Monitormätningarna är att ge en bild av hur konsumtionen fördelas och utvecklas i olika befolkningsgrupper, oavsett alkoholens ursprungskälla. Även sådana resultat publiceras i årliga rapporter (senast i Guttormsson, 2021). Denna metodbilaga tar upp de delar av Monitormätningarna som är särskilt relevanta för temat i denna rapport, det vill säga självrapporterade konsumtionsmönster. Redan här kan påpekas att inga uppräkningskorrigeringar görs av respondenternas svar gällande konsumtionsmönstren (utöver en viktning baserad på demografiska egenskaper hos de svarande). Detta förklarar varför beräkningarna av den totala alkoholanskaffningen genererar högre konsumtionsvolym (dubbelt så höga), jämfört med de självrapporterade konsumtionsuppgifterna. I denna bilaga beskrivs också den metodutveckling som bedrevs under 2018–2019 med permanentande 2020.

Om frågeundersökningsmetodik

I frågeundersökningar förekommer ofta vissa typer av felkällor. Till att börja med kan det uppstå en undertäckning när urvalet dras. Det beror på att hela den aktuella populationen eventuellt inte förekommer i registret som urvalet dras ifrån (se nedan). Vidare följer den vanliga bortfallsproblematiken, relaterad till att olika grupper är mer eller mindre benägna att delta i undersökningar. Tidigare studier har påvisat att exempelvis storkonsumenter av alkohol är överrepresenterade i bortfallet (se t.ex. Leifman & Trolldal, 2002; Kühllhorn, m.fl., 1999). Utöver detta kan det finnas problem med svaren från de som faktiskt deltar. Det kan exempelvis röra sig om att respondenterna har svårt att minnas hur mycket de druckit, eller att de anpassar sina svar för att bättre passa in i

rådande normer. Det sistnämnda kan vara aktuellt inte minst för Monitormätningarna eftersom de fram till 2019 uteslutande genomfördes via telefonintervjuer. År 2021 svarade fortfarande drygt en tredjedel via telefon, även om det numera ges ett erbjudande om att svara via sms-länk till ett webbformulär.

Flera åtgärder vidtas för att minska inverkan av ovanstående problem. Först och främst används ett omfattande slumpmässigt och riksrepresentativt urval. Ett stort urval kan förvisso aldrig kompensera för brister med bortfall och liknande, men ger åtminstone en större säkerhet än vad ett mindre urval gör. Skevheter beträffande urvalsramen och bortfallet kompenseras åtminstone delvis av att resultaten viktas så att de demografiskt speglar den faktiska sammansättningen av det aktuella befolkningssegmentet (se nedan). Vidare används en relativt kort referensperiod (de senaste 30 dagarna) för att minska minnesfelen. Respondenterna informeras före intervjuens början om att deras svar kommer att behandlas konfidentiellt och att kontaktuppgifterna raderas när undersökningen är avslutad, detta för att få så uppriktiga svar som möjligt. Nedan berörs hur dessa potentiella felkällor hanterats och hur de eventuellt kan ha påverkat resultaten och dess jämförbarhet över tid.

Urval och täckning

Urvalet för telefonintervjuerna är sedan 2013 individbaserat och både fasta telefonnummer och mobilnummer används vid kontaktförsöken. Tidigare användes RDD-metodik, dvs. random digit dialing, vilket går ut på att ringa slumpmässigt genererade telefonnummer. Om hushållet hade flera boende valdes intervjuperson genom födelsedagsmetoden. I slutet på 00-talet sjönk svarsfrekvenserna, i synnerhet bland yngre. Detta ledde till att RDD-urvalet kompletterades med ett individurval av yngre respondenter.

Sedan 2013 används alltså renodlade individurval. Dagens urval görs i PAR-konsument, vilket är en databas med samtliga telefonabonnenter som är tillgängliga för denna typ av undersökningar, med fasta eller mobila abonnemang. PAR-konsument är i sin tur hämtat ur en större databas som heter SPAR, som täcker samtliga folkbokförda personer i landet. Idealiskt vore att använda SPAR som urvalsram, men detta är inte möjligt då den databasen saknar telefonnummer (liksom e-postadresser)¹³. PAR-konsument når knappt 6 miljoner i den aktuella populationen (17–84-åringar). Det motsvarar ungefär 70 procent av alla personer i den åldersgruppen som är mantalsskrivna i Sverige. Telefonintervjuer liksom frågeformulär är endast möjliga att besvara på svenska. Exakt hur stor andel i urvalet som är bosatta i landet samt är svensktalande, och därmed ska ingå i Monitormätningens egentliga urvalsdefinition, är inte känt.

---

13) Att använda SPAR som urvalsram och med hjälp av postala brev även nå personer utan listat telefonabonnemang vore att föredra. Detta förfarande är dock inte ekonomiskt försvarbart eftersom bruttourvalet i denna undersökning är mycket stort och detta skulle därmed medföra alltför omfattande merkostnader.

Urvalsförfarandet går numera till så att i ett första steg dras ett slumpmässigt huvudurval ur PAR-registret¹⁴. Därefter genomförs veckovisa urval ur huvudurvalet. Antalet uppringningsförsök inom svarsperioden uppgår i praktiken till ca 20. Till de med känt mobilnummer utgår (sedan oktober 2017) en sms-avisering innan påringning, med en efterföljande påminnelse under telefonbearbetningen. Om respondenten då inte nås betraktas denne som svarsbortfall.

Telefonintervjuer genomförs under samtliga veckodagar, med undantag för storhelger, såvida respondenterna inte anammar möjligheten att själva besvara frågorna via sms-länk till ett webbformulär. I grova drag medverkar 350 personer i undersökningen varje vecka, vilket summerar till ca 18 000 per år. Det primära syftet med Monitormätningarna är att fånga in oregistrerad anskaffning. Det innebär i sin tur att mäta mera sällsynta företeelser som köp av smugglad alkohol eller egenimport via internet, vilket motiverar varför antalet respondenter är så pass omfattande.

Samma behov gäller dock inte för att mäta självrapporterade alkoholvanor. Vissa år har antalet intervjuer som ligger till grund för de självrapporterade konsumtionsmönstren av kostnadsskäl varit färre jämfört med anskaffningsfrågorna. Under 2018 slumpades exempelvis ca 4 500 intervjuer till att även få frågor om konsumtionsmönster och 2019 gällde detta 6 100 personer. Eftersom webbsvarsmetoden visat sig framgångsrik, och medfört vissa kostnadsänkningar, får åter samtliga respondenter alla frågor sedan hösten 2020 (detta år besvarade närmare 14 700 personer konsumtionsfrågorna). Av tabell 1 i tabellbilagan framgår årligen hur många respondenter som intervjuats om sina konsumtionsvanor.

Till och med år 2012 omfattade urvalet 16–80-åringar. Vid halvårsskiftet år 2013 höjdes gränsen för de yngsta till 17 år. Samtidigt utökades den övre åldersgränsen från 80 till 84 år. Sedan dess omfattar urvalet alltså 17–84-åringar, med ett känt telefonnummer. I resultatredovisningen för 2002–2013 ingår 17–80-åringar och från 2014 ingår 17–84-åringar. Detta påverkar resultatens jämförbarhet över tid något, detta eftersom fyra årsklasser med mera återhållsamma alkoholvanor tillförts materialet från 2014.

Intervjumetoder

I syfte att minska bortfallet och göra undersökningen mer attraktiv för olika typer av respondenter infördes år 2020 möjligheten att, utöver telefonintervju, själv besvara undersökningen via ett digitalt frågeformulär. Initialt får numera alla respondenter med känt mobilnummer ett erbjudande om att besvara frågorna via en formulärlänk som sänds ut via sms. De som väljer att avstå från detta kontaktas och intervjuas alltså på traditionellt sätt via telefon (mobil eller fast).

---

¹⁴ Levereras sedan 2020 av Marknadsinformation.

Eftersom denna typ av metodförändring kan ge upphov till resultatskillnader i form av annorlunda svarsmönster och/eller förändrad respondentsammansättning, genomfördes ett test för att utröna om införandet av den nya svarsvägen påverkat svarsmönstren. Detta test bedrevs parallellt med den ordinarie datainsamlingen under 2019. Testet omfattade cirka 9 000 respondenter, varav cirka 6 100 fick konsumtionsvanefrågorna.

Till att börja med kan konstateras att över hälften av respondenterna (53 procent) valde att svara via mobillänken. Resterande intervjuer genomfördes på traditionellt sätt via mobiltelefon (37 procent) respektive fast telefoni (10 procent). Den sistnämnda svarsvägen var vanligast för äldre respondenter. Jämfört med den normala datainsamlingen 2019 ökade svarsfrekvensen något med den nya intervjumetoden, från 28 till 29 procent. Eftersom testet befanns framgångsrikt beslöts att införa webbenkät via sms-länk som ett permanent svarsvägsalternativ från januari 2020.

När sms-länkarna sedan införlivades i den reguljära metodiken och dess insamlingsrutiner 2020 kom denna svarsväg att bli än vanligare. År 2020 och 2021 utnyttjade cirka 63 procent av respondenterna webbsvarsalternativet. Detta får tolkas som att nivåhöjningen primärt förklaras av att svarsvägen implementerats i skarpt läge, och att hanteringen runt detta effektiviserats. Vikten för 2019B har därför konstruerats så att den även tar hänsyn till att svarsvägsandelarna förändrades påtagligt 2020.

Sammantaget innebar införandet av webbsvarsalternativet att respondenterna rapporterade mera omfattande alkoholvanor jämfört med tidigare. Resultatskillnaden kan dels förklaras av att det med all sannolikhet upplevs som mindre känsligt att själv rapportera dessa vanor i en enkät, jämfört med att redovisa dem för någon i en telefonintervju. En annan förklaring kan vara att införandet av den nya svarsvägen attraherat nya typer av respondenter, med mera omfattande alkoholvanor. För mer information om metodförändringen och nya viktighetsförändringar, se Guttormsson (2021).

Bortfall och viktning

Bortfallet i studien utgörs av utvalda respondenter som av olika skäl inte gått att nå för intervju eller som har avböjt att delta. I likhet med flertalet andra frågeundersökningar baserade på befolkningsurval är svarsbortfallet idag högre än i början av 2000-talet. Enligt tabell 1 var svarsfrekvensen 28 procent år 2019 (tabell 1), vilket är betydligt lägre jämfört med situationen 10–15 år tidigare då omkring 50 procent medverkade.

Att svarsfrekvensen höll sig omkring 27 procent perioden 2015–2019 torde förklaras av aktiva ansträngningar för att vidmakthålla en acceptabel nivå. Bland annat utvecklades instruktioner och utbildningar för telefonintervjuerna, sms-aviseringar infördes till respondenter med känt mobilnummer, liksom att intro-

duktionen till respondenterna förbättrades samt att studien bättre beskrevs och motiverades på CAN:s hemsida.

År 2021 hade svarsfrekvensen ökat till 33 procent. Detta kan vara en effekt av att undersökningen blivit mer attraktiv att delta i, med webbsvarsmöjligheten. Ytterligare ett skäl till den förbättrade svarsfrekvensen kan vara pandemisituationen som rådde under 2020–2021, med minskat resande och uteliv, men med desto mera av hemmavaro och ökad närhet. En sådan pandemieffekt har noterats i Ipsos andra frågeundersökningar.

I vilken mån den över tid förändrade svarsfrekvensen påverkat de självdeklarerade uppgifterna är svårt att avgöra. Det kan dock påtalas att täckningen av den självrapporterade konsumtionen, i relation till den faktiska anskaffningen, var förhållandevis stabil mellan 2004 och 2019A. I genomsnitt låg den omkring 45 procent under perioden. Detta talar för att den sjunkande svarsfrekvensen inte på något avgörande sätt har resulterat i felaktigheter vad gäller beskrivningen av trenderna i konsumtionsutvecklingen, som den mätts genom konsumtionsfrågorna. Perioden 2019B–2021, det vill säga med nuvarande metod, ökade täckningsgraden till cirka 50 procent. Detta är ett kvitto på att metodförändringarna som genomförts har förbättrat kvaliteten på mätningen av konsumtionen.

Internbortfallet ("ej svar") exkluderas ur resultatberäkningarna för respektive fråga. Det innebär att nämnaren varierar (något) mellan olika tabeller eftersom internbortfallet varierar (något) mellan olika frågor. Denna redovisningsmetod har alltid gällt för Monitormätningarna.

Viktning

Ett sätt att korrigera för de representativitetsproblem som uppstår till följd av svarsbortfall, eller att urvalsramen initialt inte täckt hela den aktuella populationen, är att vikta de intervjuade personerna så att de liknar den population som ska beskrivas. Sedan starten och fram till 2019A viktades respondenternas svar med avseende på egenskaperna kön (2 grupper), ålder (4 grupper) samt H-regiontillhörighet¹⁵ (3 grupper), så att sammansättningen av de intervjuade motsvarade proportionerna i befolkningen, för dessa tre egenskaper.

Som ett led i den metodutveckling som ledde till införandet av webbsvarsmöjligheten, beslöts att även göra en översyn av viktningförfarandet. Utgångspunkten var att i möjligaste mån införa ytterligare egenskaper i viktningen, utöver kön, ålder och boenderegion. Detta arbete genomfördes i samarbete med en av CAN anlita statistisk konsult.

Monitormätningarna inkluderar sedan ett antal år frågor om utbildningsnivå och födelseland. Det är känt att alkoholvanorna varierar med avseende på dessa

---

15) H-regionindelningen grupperar landets kommuner efter invånartäthet.

egenskaper. Eftersom personer med lägre utbildningsnivå respektive utländsk bakgrund visat sig vara underrepresenterade bland de svarande i Monitormätningarna (Källebring, 2021) beslöts att dessa egenskaper skulle inkluderas i den nya vikten från 2019. Statistikkonsulten fann genom en serie tester att det var möjligt att per månad vikta materialet med avseende på kön (2 grupper) boenderegion, (3 grupper), ålder (4 grupper), utbildningsnivå (2 grupper) samt utländsk bakgrund (2 grupper). Detta detaljerade viktningförfarande förutsätter dock att vikten beräknas med en metod som kombinerar cellviktning (individnivå) och kantviktning (gruppnivå).

Vad gäller utbildningsnivå går skiljelinjen mellan de som har högskole-/universitetsutbildning, och inte. Att ha utländsk bakgrund definieras som att vara utlandsfödd eller att ha båda föräldrarna födda utomlands, medan övriga hör till gruppen svensk bakgrund. Boenderegion handlar i den uppdaterade vikten om huruvida boendekommunen definierats höra till storstadsområde, större stad eller vara av övrig kommuntyp, detta enligt SKR:s kommunindelning. Specifikt för vikten för 2019B justerades även svarsvägarna (webb/cati¹⁶-mobil/cati-fast) så att de fick samma representation som 2020. Detta för att efterlikna läget då den nya metodiken fullt ut implementerats, och därmed ge en så rättvisande bild av effekterna av övergången till den nya metodiken som möjligt. Sammantaget resulterade den uppdaterade viktmetoden i något lägre nivåer för alkoholvanorna. Detta beskrivs mer utförligt i Guttormsson (2021).

Databearbetningar

Tidsperioder

Monitormätningarna initierades under år 2000 och helårsdata för alkoholanvändningen finns från och med år 2001. Konsumtionsfrågor infördes därefter successivt under perioden 2002–2004. För flertalet redovisningar i denna rapport utgör därför 2004 startår. Trots att det genomförts förändringar i undersökningsmetodiken, dels under 2013 (urvalsmetodik, ålderssammansättning och intervjuarstab), dels inför 2020 (webbsvarsmöjlighet och uppdaterad vikt), så är metoden i grund och botten densamma sedan projektets start i början av 2000-talet.

Under hela perioden har frågorna gällande alkoholvanorna varit i princip oförändrade. Utöver detta, är de databearbetningar som görs för konsumtionsfrågorna enhetliga för hela perioden (kontroller, rensningar, trunkeringar, imputeringar, med mera). Det gör att den typen av felkällor i stort sett hanterats likartat för hela den redovisade perioden. Grunden för jämförelser över tid, liksom mellan grupper, bedöms därmed vara god.

---

16) Cati utläses computer assisted telephone interview, dvs. telefonintervjuer.

Årsmedelvärden

Som nämnts pågår mätningarna löpande under året och därvid dras också nya urval löpande. Resultaten i rapportens tabellbilaga för respektive år utgörs till och med 2017 av medelvärdet för resultaten från respektive års månadsurval. Urvalsstorleken minskades tillfälligt för konsumtionsfrågorna 2018–2020. Under denna period är det därför inte möjligt att beräkna årsresultaten utifrån medelvärden av månadsresultaten, då det lägre antalet svarande per månad skulle ge upphov till att osäkerheter byggdes in i resultaten. Analyser av 2017 års data visade dock att denna förändring i praktiken var betydelselös med avseende på de presenterande resultaten. Från och med detta år beräknas därför resultaten på basis av årsdatat, inte av medelvärdet för tolv månadsresultat. Att antalet svarande per månad kan variera något hanteras dock i viktningförfarande.

Imputering av värden

För vissa perioder saknas data och då har imputeringar gjorts. Det gäller bland annat oktober–december 2004, då värden för de aktuella månaderna har imputerats med hjälp av medelvärdena för motsvarande månader från föregående och efterkommande år (2003 respektive 2005). Imputeringar med samma metodik har även gjorts 2013 för perioden juli–december, eftersom det finns en osäkerhet angående kvaliteten på datat gällande frågorna om självrapporterad konsumtion för denna period.

Därutöver har en imputering av värden gjorts även för 2019A respektive 2019B. Till följd av ett fel vid konstruktionen av urvalsramen genomfördes för få intervjuer med 17- respektive 18-åringar under året. Dessa åldrar blev därmed underrepresenterade. De har därför kompletterats med data från 2018 för att få en korrekt åldersrepresentation i materialet. Cirka tre fjärdedelar av svaren för 17- respektive 18-åringar kommer alltså från 2018 års undersökning, vilket i praktiken betyder att 2019 års resultat för dessa åldrar i hög grad bestäms av vad motsvarande respondenter svarade föregående år. Om denna imputering ej hade gjorts skulle det dock innebära att resultaten för gruppen 17–29 år blivit missvisande (i begränsad omfattning även för samtliga respondenter 17–84-år). Eftersom alkoholvanorna bland skolungdomar varit relativt stabila perioden 2016–2020 enligt CAN:s skolundersökningar (Guttormsson, red, 2020) finns ingen anledning att tro att denna imputering gör 2019 års resultat missvisande.

Behandling av extremvärden

Årskonsumtionen uttrycks i ren (100 %) alkohol och summeras utifrån volymerna för enskilda drycker, vilka i sin tur beräknas genom frekvens- och kvantitetfrågor. Tre olika typer av justeringar av osannolikt höga inrapporterade konsumtionsnivåer görs. Felaktigt höga nivåer kan uppstå till följd av missförstånd mellan intervjuare och respondent eller på grund av felaktiga inmatningar av intervjuare, eller sedan 2020 av webbrespondenten. Beräkningen av årskonsumtionen består av ett stort antal enskilda frågor, och uttrycks som ett medel-

värde. Därför är det viktigt att göra denna typ av kontroller och justeringar för att undvika att enskilda och osannolika extremvärden påverkar slutresultaten.

Till att börja med tillåts maximalt cirka 65 cl ren alkohol ha konsumerats per tillfälle (dag) för respektive dryck. Volymen överstigande denna gräns sänks till 65 centiliter. Samma justering tillämpas också när konsumtionen per dryckesdag redovisas. Vidare tillåts ingen enskild dryck bidra med mer än 5 liter ren alkohol per 30-dagarsperiod. Volymen överstigande denna gräns sänks till 5 liter. Efter att dryckerna summerats till en total månadskonsumtion, rensas de med en total månadskonsumtion överstigande 18 liter bort (de beaktas inte vid resultatredovisningen utan behandlas som internbortfall). Ligger den totala uppmätta volymen mellan 9 och 18 liter ren alkohol så ingår fortfarande respondenten i bearbetningarna, dock sänks totalkonsumtionen till 9 liter ren alkohol. Det antas att dessa personer förvisso dricker stora mängder, men av något skäl har någon typ av överrapportering uppstått som inte korrigerats i de föregående stegen.

Relativt få respondenter justeras enligt ovanstående men korrigeringsarna är ändå viktiga eftersom ett mindre antal extremfall kan dra upp medelvärdena påtagligt. Gränsvärdena ovan kan ses som väl generösa, men oavsett var gränsen dras är det viktigt att göra sådana kapningar när medelvärden beräknas, och att de görs på samma sätt över tid.

Slutligen görs även en logisk justering av svaren gällande andelen alkoholkonsumtionstillfällen som innefattat intensivkonsumtion. De respondenter som rapporterat att de intensivkonsumerat oftare än de överhuvudtaget druckit justeras så att antalet tillfällen med intensivkonsumtion inte överstiger det totala antalet konsumtionstillfällen. Endast ett begränsat antal av de aktuella respondenternas svar justeras på detta vis, men om detta inte gjordes skulle dessa extremfall dra upp medelvärdena på ett missvisande sätt.

Åldersgruppernas sammansättning

Som nämnts har urvalets åldersmässiga sammansättning förändrats något under åren. I denna rapport har de 16-åringar som till och med 2012 ingick i urvalen exkluderats ur resultatredovisningen för att ge bättre jämförbarhet över tid. Den yngsta åldersgruppen består således konsekvent av 17–29-åringar. Vidare höjdes den övre åldersgränsen vid halvårsskiftet 2013, från 80 till 84 år. Eftersom resultaten från andra halvåret inte används i bearbetningarna (se ovan), ger denna höjning av åldersgränsen en effekt först från och med 2014. Att ytterligare fyra årskullar inkluderas måste beaktas vid tolkningen av resultaten, åtminstone vad den äldsta åldersgruppen.

De olika konsumtionsmått

I föreliggande rapport redovisas flera olika alkoholkonsumtionsmått. Till följd av diverse förändringar under Monitormätningens första år, som i hög grad rört

frågorna om självrapporterad konsumtion, har resultaten från konsumtionsvolymsfrågorna bedömts vara jämförbara över tid först från och med år 2004. Utöver att ett antal betydande förändringar som genomfördes under studiens första år, saknades dessutom frågor om starkvin samt cider/alkoläk, vilket alltså ingår sedan 2004.

Först ställs en fråga om hur ofta intervjupersonen överhuvudtaget druckit någon alkoholhaltig dryck under de senaste 30 dagarna. Därefter följer dryckes-specifika frågor om volymen konsumerad alkohol. Respondenten får frågor om antal dryckestillfällen och mängden konsumerad alkohol per tillfälle. Utöver dessa frågor ställs även en fråga om så kallad intensivkonsumtion. Hur måtten konstruerats beskrivs närmare nedan.

Alkoholkonsumenter

Detta mått baseras på den inledande frågan om, och i så fall hur ofta, intervjupersonen druckit någon alkoholhaltig dryck under de senaste 30 dagarna. De som svarat ja kategoriseras som ”alkoholkonsumenter”, oavsett hur ofta de druckit och definitionen av måttet blir således andel i befolkningen (17–84 år) som druckit under de senaste 30 dagarna.

Frågan leder inte enbart till en dikotomisering i konsumenter och icke-konsumenter utan ger även ett genomsnittligt antal dryckestillfällen under de senaste 30 dagarna, liksom genomsnitt på andelen som druckit alkohol veckovis under perioden.

Frågans formulering och dess översättning till frekvenser framgår av tabell B, där de fasta svarsalternativen också framgår. Beräkningen för en person som exempelvis svarat 4–5 gånger i veckan blir: $4,5 \text{ dagar} / 7 \text{ dagar} \times 30 \text{ dagar} = 19,3$ dagar under de senaste 30 dagarna. Samma svarsfrekvenser återkommer vad gäller intensivkonsumtion och konsumtion av olika alkoholdrycker. Frågan finns med sedan undersökningens start men till och med 2003 saknade den dock de svarsfrekvenser som redovisas i tabellen och besvarades endast med ja eller nej.

Tabell B. Antal dagar med alkoholkonsumtion utifrån frekvensfrågan om alkoholkonsumtion.

Med alkohol menar vi folköl, starköl, starkcider, alkoläsk, vin, starkvin eller sprit.” ”Hur ofta har du, under de senaste 30 dagarna, druckit minst ett glas av något som innehåller alkohol?”	
I stort sett varje dag	27,9 dagar
4–5 gånger i veckan	19,3 dagar
2–3 gånger i veckan	10,7 dagar
Ungefär 5–6 gånger ^{a)}	5,5 dagar
En gång i veckan	4,3 dagar
Ungefär 2–3 gånger/	2,5 dagar
Ungefär 1 gång	1 dag
Aldrig	0 dagar

a) Detta kompletterande alternativ infördes 2015.

Alkoholvolym

För att fånga in den självrapporterade konsumtionen används en dryckesspecifik så kallad kvantitets- och frekvensskala. Där får intervjupersonerna besvara frågor om och hur ofta de dricker olika alkoholhaltiga drycker, samt hur mycket de brukar dricka av respektive dryck.

Frekvensfrågan för respektive dryckestyp lyder: ”Hur ofta har du druckit [...] under de senaste 30 dagarna?”. Frågorna ställs separat för folköl, starköl, vin, starkvin, sprit och cider/alkoläsk. Svarsfrekvenserna är desamma som i tabell B. Kvantitetsfrågorna är anpassade utifrån de vanligaste förpackningarna/behållarna för respektive alkoholdryck.

Den totala volymen beräknas genom att, per dryck, multiplicera mängden som intervjupersonen uppger med antalet dryckestillfällen. Därefter beräknas hur mycket ren alkohol detta motsvarar, genom att multiplicera volymen med den genomsnittliga alkoholhalten för respektive dryck (enligt Systembolagets försäljning respektive år). Slutligen adderas de olika dryckernas volymer och resultatet uttrycks i liter ren (100 %) alkohol. Till och med 2017 beräknades årskonsumtion för varje månad och summerades därefter till en årsvolym. Från 2018 beräknas årsvolymen som medelvärdet av hela årets resultat multiplicerat med 12. En kontroll med datat från 2017 visade att ändringen av beräkningsgrunden i princip var betydelselös och påverkade därmed inte jämförbarheten över tid.

När volymen konsumerad alkohol per dryckestillfälle presenteras, divideras den totala volymen med antalet dryckestillfällen enligt den inledande frågan. Som tidigare nämnts justeras de enstaka extremvärden som kan uppstå vid denna beräkning, för att undvika att medelvärdet blir felaktigt högt.

Intensivkonsumenter

Intensivkonsumtionsfrågan avser att fånga upp om och hur ofta intervjupersonen druckit större mängder alkohol vid ett och samma tillfälle under de senaste

30 dagarna. Den mängd som minst ska ha konsumerats för att klassas som intensivkonsumtion uppgår till cirka 75 centiliter vin eller motsvarande. Svarsfrekvenserna framgår av tabell B.

Vid redovisningar av hur stor andel av alla dryckestillfällen som utgörs av så kallad intensivkonsumtion, divideras antalet dagar med intensivkonsumtion med det totala antalet dagar med någon rapporterad alkoholkonsumtion överhuvudtaget. Det visar således hur stor andel av alla dryckestillfällen som utgörs av intensivkonsumtionstillfällen. Dessa beräkningar görs på individnivå, det vill säga enskilt för varje respondent. Det går med andra ord inte att ta de gruppmedelvärden för antal dryckestillfällen och antal intensivkonsumtionstillfällen som redovisas i tabellerna och dela dem med varandra för att få fram dessa resultat.

Högekonsumenter (och standardglas)

Måttet högekonsument beräknas utifrån den totala volymen konsumerad alkohol och representerar andelen som i genomsnitt per vecka dricker minst 14 standardglas (män) respektive 9 standardglas (kvinnor). Det motsvarar ca 168 gram (drygt 21 cl) respektive 108 gram (knappt 14 cl) ren alkohol, eller 1,6 respektive 1,1 liter vin, i veckan. Detta innebär i sin tur att 1 standardglas har antagits innehålla 12 gram – eller 1,5 cl – ren alkohol.

Risikkonsumenter

Risikkonsumtion är ingen medicinsk diagnos utan utgör en indikation på att risk föreligger att bland annat utveckla ett skadligt bruk eller beroende. Riskkonsumtionsmåttet i denna undersökning är en kombination av variablerna hög- och intensivkonsumtion och inkluderar de som antingen är högekonsumenter (enligt ovan) och/eller intensivkonsumerat minst en gång under de senaste 30 dagarna (enligt ovan). Begreppet kan definieras på olika sätt i olika undersökningar och jämförelser av måttet måste därför ta hänsyn till eventuella definitionsskillnader.

C.A.N

CAN är ett nationellt kompetenscentrum som tar fram och sprider kunskap om alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar.

Vi följer konsumtions- och skadeutvecklingen genom undersökningar och forskning. Myndigheter och organisationer använder kunskap från CAN som underlag för beslut och insatser. Vi är en del av civilsamhället och i vår styrelse finns representanter för våra medlemsorganisationer. Där finns även olika myndigheter representerade.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning – www.can.se

